

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Klientens arena?

En kritisk studie om ASI i förhållande till heteronormen

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Kandidatnivå
Termin: HT15
Författare: Janita Vallius
Handledare: Adrian Groglopo

ABSTRAKT

Titel: Klientens arena? - En kritisk studie om ASI i förhållande till heteronormen

Författare: Janita Vallius

Handledare: Adrian Groglopo

Nyckelord: ASI, heteronorm, queerteori, missbruk

ASI, *Addiction Severity Index*, är en strukturerad bedömningsmetod i intervjuform som används främst för utredning och uppföljning av vuxna personer med missbruks- eller beroenderelaterad problematik. Det är en väletablerad metod som används i majoriteten av Sveriges kommuner och landstings missbruksvårdsenheter. Studiens syfte har varit att undersöka om ASI-intervjun verkligen är klientens arena, som en respondent uttryckte att det ska vara, när det gäller frågor som behandlar kön, sexualitet och samlevnad. I uppsatsen undersöks om och i sådana fall hur heteronormen upprätthålls i ASI-intervjun samt vilka eventuella problem intervjun kan medföra med dess utformning. Heteronormen är en övergripande struktur som formar hela svenska samhället på alla dess nivåer. Det handlar i korta drag om ett antagande om att alla människor är monogama, heterosexuella och tillhör antingen könskategorin kvinna eller man. Uppsatsen var i huvudsak en dokumentstudie där olika material berörande ASI-intervjun analyserades. För att även skapa en subjektiv upplevelse av användningen kompletterades dokumentstudien med en intervju med en ASI-utbildare samt två separata intervjuer med två socialsekreterare som använder ASI-intervjun i sitt arbete. Empirin har analyserats utifrån queerteori samt relevant tidigare forskning. Huvudresultaten visade på att ASI-intervjun kan tolkas som heteronormativ och komplicerad att applicera på personer som avviker från heteronormen. Det är problematiskt att en så väletablerad metod inte är applicerbar på samtliga människor eftersom det kan bidra till ett förtryck då den grundar sig på ett antagande om att alla människor är monogama heterosexuella cis-personer.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1. Problembeskrivning	1
1.2. Syfte och frågeställningar.....	2
1.3. Avgränsningar	2
1.4. Relevans för det sociala arbetet.....	3
1.5. Begreppslista	3
1.6. Bakgrund	4
2. TIDIGARE FORSKNING	7
2.1. The Addiction Severity Index at 25: Origins, Contributions and Transitions.....	8
2.2. Klienters acceptans av strukturerade intervjuer i socialtjänsten	9
2.3. Från ideal till ideologi – Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten.....	10
2.4. Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation	11
2.5. Socialtjänstens användning av standardiserade klientbedömningsinstrument.....	12
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	14
3.1. Uppkomsten av queerteori	14
3.2. Övergripande om queerteori.....	16
3.3. Heteronormen och queerteori.....	16
3.4. Kön och queerteori	18
3.5. Sexualitet och queerteori	21
3.6. Samlevnad och queerteori	22
4. METOD.....	23
4.1. Metodansats.....	23
4.2. Metodval.....	23
4.3. Urval.....	24
4.4. Genomförande av dokumentstudie.....	25

4.5. Genomförande av intervjuer.....	26
4.6. Analytiskt tillvägagångssätt	28
4.7. Kvalitetsmått	28
4.8. Litteratursökning	31
4.9. Etiska överväganden	32
4.10. Kritisk reflektion	33
5. RESULTAT OCH ANALYS	34
5.1. Applicerbarhet	34
5.2. ASI-utbildningarna.....	38
5.3. Hur heteronormen upprätthålls.....	39
5.4. Hur klienten påverkas.....	43
5.5. ASI-intervjuns flexibilitet	47
6. DISKUSSION OCH SLUTSATS	49
6.1. Utifrån syfte och frågeställningar.....	49
6.2. Sammanfattande slutsats	54
6.3. Metodlogiska konsekvenser för resultatet.....	54
7. SLUTORD	55
REFERENSLISTA.....	56
BILAGOR	58

1. INLEDNING

Avsikten med detta inledande kapitel är att läsaren ska introduceras för uppsatsens kontext. Första avsnitten avser att ge läsaren en bild av vad uppsatsen kommer beröra genom en problemformulering, syfte med frågeställningar, avgränsningar och relevans för det sociala arbetet. Därefter är intentionen att skapa en grundförståelse om nykterhetsvården och ASI.

1.1. Problembeskrivning

ASI-intervjun är en strukturerad bedömningsmetod som används främst för utredning och uppföljning av personer med missbruks- eller beroenderelaterad problematik (Socialstyrelsen 2013a). Studier visar på att ASI i sin helhet varit accepterad av majoriteten av klienter (Engström & Armelius 2002) samt visat sig fungera väl och blivit framgångsrik världen över (McLellan et al. 1980; 2006). Metoden har många gånger undersökts med varierande utgångspunkter. De finns exempelvis undersökningar som berör ASI i relation till funktionshinder, skillnader mellan kvinnor och män, ålder och hemlöshet. Dock går det att se att det varit åsidosatt att i tidigare forskning undersöka metoden i förhållande till heteronormen. Heteronormen är enligt SOU 2014:91 en övergripande struktur som formar hela svenska samhället på alla dess nivåer. Det handlar i korta drag om ett antagande om att alla människor är monogama, heterosexuella och tillhör antingen könskategorin kvinna eller man. Filosofen Mattson (2005) menar att kön, sexualitet och samliv inte problematiseras tillräckligt, utan det tas för givet utan att diskuteras. Rubin (1994 refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 109) för ett liknande resonemang genom att beskriva att både sexualitet och kön behöver integreras i forskning. Rubin (1994 refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 109) menar att fokus på enbart sexualitet, som det ofta är, skapar andra frågor och problem. Det medför att forskning kring kön hamnar i skuggan, men det är ett minst lika viktigt forskningsområde.

År 2013 användes ASI av drygt 60 procent av Sveriges kommuner och landstings missbruksvårdsenheter (Socialstyrelsen 2013a). Under uppsatsskrivandet har det även kommit till kännedom att vissa socialtjänster är i en process att implementera metoden. Det är viktigt att en så etablerad metod som ASI undersöks och problematiseras på så många sätt som möjligt. Detta för att belysa styrkor och svagheter med metoden för att på så sätt medföra till

en så god användning av den som möjligt, samt för att det kan påverka utkomsten vid en eventuell framtida revidering. Dessutom är det viktigt att problematisera hur frågor kring kön, sexualitet och samlevnad hanteras inom socialtjänsten då det är en myndighet som är till för att bistå med hjälp till samtliga medborgare som är i behov av socialtjänstens stöd (Motion 2001/02: So243). Det är utifrån ovan resonemang viktigt att undersöka om ASI-intervjun upprätthåller en heteronormativ bild av verkligheten och lyfta eventuella problem med detta.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka om och i sådana fall hur heteronormen upprätthålls i ASI-intervjun samt undersöka vilka eventuella problem intervjun kan medföra med dess utformning.

För att uppnå syftet kommer uppsatsen utgå ifrån att besvara följande frågeställningar.

1. Hur behandlas kön, sexualitet och samliv i ASI-intervjun, i instruktioner om ASI samt på ASI-utbildningen?
2. Hur applicerbar är ASI-intervjuns frågor och svarsalternativ som berör kön, sexualitet och samlevnad på människor som avviker från heteronormen?
3. Vilka eventuella problem medför ASI-intervjuns med dess utformning när det gäller kön, sexualitet och samlevnad?

1.3. Avgränsningar

Denna studie kan till synes uppfattas som smal i sitt fokus då den endast berör heteronormen, med begreppen kön, sexualitet och samlevnad som bas, i förhållande till ASI. Ingenting annat ställs i relation till metoden. Detta har varit ett strategiskt val då det är viktigt med total uppmärksamhet på dessa teman eftersom de ofta tas för givet utan att diskuteras (Mattson 2005). Idag kan det upplevas att det ofta pratas om att alla människor ska behandlas lika oavsett kön och sexualitet (dock talas det mer sällan om människors val av samliv), men på något sätt når vi inte dit. Jag är personligen engagerad i dessa frågor och ser det därför som en skyldighet att för ovanlighetens skull sätta just dessa frågor i rampljuset, ensamma på scen. Trots ett personligt intresse och kunskap kring dessa frågor finns det en medvetenhet hos mig att det inte är tillräckligt för att få det djup i frågorna som är eftersträvansvärt. Att vidga uppsatsens fokus skulle bli på bekostnad av ämnena kön, sexualitet och samlevnad. Dessutom

har ASI undersökts i relation till mycket annat, men det har varit åsidosatt att forska kring ASI i relation till heteronormen.

Uppsatsen fokuserar enbart på socialtjänstens användning av ASI-intervjun. Detta för att intervjun används främst i dessa sammanhang (Socialstyrelsen 2013a), men även för att det fanns begränsat med tid i uppsatsskrivandet. Dock förekommer användningen av ASI-intervjun även i andra sammanhang, såsom i kriminalvården (Socialstyrelsen 2013a). Att uppsatsen inte samlat empiri från andra myndigheter eller institutioner än socialtjänsten innebär nödvändigtvis inte att resultatet är fixerat till socialtjänsten, utan kan vara relevant för övriga ASI-användare.

1.4. Relevans för det sociala arbetet

Enligt Loseke (2003) innebär ett socialt problem ett fenomen som är värderat som orättvist, utbrett och föränderligt. Utifrån en rapport av Socialstyrelsen (2015a) går det att utläsa att hbtq-personers situation uppfyller alla kriterier för att värderas som ett socialt problem enligt Loseke (2003). I rapporten av Socialstyrelsen (2015a) beskriver de att Regeringen konstaterar att hbtq-personer, som avviker från heteronormen, blir orättvist behandlade där de möter diskriminering och kränkningar i samhället i betydligt större omfattning än heterosexuella cis-personer. Inledningsvis i rapporten beskriver de åtgärder som viktiga för ett hbtq-perspektiv i olika myndigheter, vilket visar på att de anser att det sociala problemet förstås som föränderligt (Socialstyrelsen 2015a). ASI som metod används i socialtjänster (Socialstyrelsen 2013a), vilket är en myndighet som är kopplat till socialstyrelsen. Detta innebär att socialtjänster förväntas ha ett hbtq-perspektiv. Hur heteronormen behandlas i ASI-intervjun avspeglar sig också på det enskilda klientmötet där metoden används, vilket innebär att om intervjun är heteronormativ saknas ett hbtq-perspektiv som socialstyrelsen strävar efter. Eftersom det tidigare varit åsidosatt att i tidigare forskning undersöka ASI i förhållande till heteronormen är denna uppsats ytterst relevant för det sociala arbetet.

1.5. Begreppslista

Cis-person är en person som identifierar sig och känner sig bekväm med det kön som tilldelats vid födseln och som registrerats i folkbokföringen (SOU 2014:91).

Heteronormen är en övergripande struktur som formar hela samhället på alla nivåer. Det skapar en föreställning av att det endast finns könen kvinna och man till förfogande. Dessa

ställs som motsatser till varandra, både utseendemässigt och beteendemässigt. Människor förväntas också vara monogama och åtrå det utpekade motsatta könet (SOU 2014:91).

Hbtq är ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner samt personer med queera uttryck eller identiteter (RFSL u.å.b). I denna uppsats används hbtq genomgående, även om källan angivit hbt.

Monogami är när en person strävar efter att ha en sexuell och/eller emotionell relation med en person i taget (RFSL u.å.b)

Transperson är ett paraplybegrepp för de som på något vis bryter mot samhällets normer för kön och identitet (Transformerings 2015).

Queer är i grunden ett ifrågasättande av heteronormen. Queer kan betyda olika saker i olika sammanhang. Många benämner sin könsidentitet eller sexualitet som queer. Det handlar ofta om att inkludera alla kön och sexualiteter, men också visa på att de inte behöver definieras (RFSL u.å.b).

1.6. Bakgrund

Eftersom ASI-intervjun behandlar alkohol och drogmissbruk kan det vara av värde att läsaren får befinna sig i en sådan kontext, därför beskrivs hur nykterhetsvården sett ut i Sverige. Efter det följer ett avsnitt om uppkomsten av ASI samt en beskrivning av metoden.

Nykterhetsvården

Pettersson (2011) beskriver i sin bok *Från fattigvård till socialtjänst* hur det svenska sociala arbetet har förändrats genom tiden. Detta avsnitt kommer att beröra hur Petterson (2011) beskrivit nykterhetsvårdens förändring från 1800-talet till 1955. Därefter beskrivs hur det vad det sociala arbetet utgår från i dagsläget. Petterson (2011) menar att det var under 1800-talet som frågan om lagstiftning kring alkoholmissbruk lyftes på allvar. Det ansågs finnas ett behov av att ändra och utveckla de bestämmelser som berörde detta. Den dåvarande *svalg- och dryckenskapsförordningen* samt andra stadgar ansågs blivit föråldrade då de funnits sedan 1733. År 1813 infördes en förordning om att införa sanktioner för de personer som var synligt berusade för att på så sätt minska missbruksproblematiken hos befolkningen. Vid första fylleriförseelsen fick personen böter som sedan fördubblades om ytterligare fylleriförseelser inträffade. Vid fjärde fylleriförseelsen fick personen spendera en söndag synligt för allmänheten fastspänd i en stock och den skyldiges fylleriförseelse skulle offentliggöras i

predikstolen. Individen fick därefter inte delta i val eller väljas till uppdrag som innebar ett förtroende hos medborgarna. Skulle det inträffa ytterligare en fylleriförseelse så straffades personen med straffarbete mellan sex till tolv månader beroende på hur många tillfällen en blev gripen. Det var även straffbart att uppmuntra andra personer till att dricka omåttliga mängder alkohol (Pettersson 2011).

27 år senare förändrades bestämmelserna kring alkohol och berusning då det ansågs att den tidigare förordningen varit för sträng. Nu begränsades ansvaret för fylleri till att individen endast bar ansvar för fylleriförseelsen då den anträffades på en allmän väg, gata eller allmänt ställe. Vid sådan företeelse skulle individen stå inför rätta i allmän domstol eller polisinsättning. Denna förordning bestod, med endast ett mindre antal justeringar, fram till sekelskiftet då nykterhetsrörelsen tagit form med en politisk påverkan. Det debatterades framförallt om och hur rusdrycksförsäljningen skulle regleras samt frågan om tvångsinternering. Den nya lagen vid namn *alkoholistlagen* trädde i kraft 1913-14 då debatten och bestämmelserna landade i en lag om ransoneringssystem, *brattsystemet*, där befolkningen hade en så kallad motbok med sig vid köp av alkohol. Riksdagen antog även förslaget att införa tvångsinternering för de individer som ansågs ha behov av det för att skydda dem själva, deras familjeliv, andras personliga säkerhet samt samhället. Dock handlade det om att försöka arbeta förebyggande för att tvångsinternering skulle bli en sista utväg. Samtliga insatser bestämdes utifrån lagparagrafer. Det förekom en del lagförändringar i *alkoholistlagen* innan *nykterhetsvårdslagen* trädde i kraft 1954. Dessa handlade i stora drag främst om införandet av fler förebyggande samt tidigare och lindrigare åtgärder. Motboken avskaffades även i samband med den nya *nykterhetsvårdslagen* från 1955 (Pettersson 2011).

Den stora skillnaden med *nykterhetsvårdslagen* i jämförelse med den tidigare bestämmelsen var att det redan vid kännedom av någons alkoholproblematik börjades undersöka kring den enskildes situation. Det infördes fler förebyggande åtgärder, så som att individen inte fick vistas i lokaler där det serverades alkohol, individen fick delta i nykterhetsförening eller att individen fick söka läkarhjälp. Det förekom också att personen blev förbjuden att handla på systembolaget. Lagen om tvångsintagen bestod fortfarande, men vistelsen begränsades till ett år eller två år om individen varit tvångsintagen inom de fem senaste åren. Behandlingarna var främst riktade mot män och behandlingarna var könsuppdelade där vården skiljde sig åt mellan kvinnor och män. Anstalterna speglade dåtidens syn på könsrollerna där kvinnorna skulle klara av att sköta hemmet och mannen skulle sköta sitt beteende genom att inte utföra våld eller pliktförsummelse (Pettersson 2011).

1980 antogs den fortfarande bestående *socialtjänstlagen* som syftar till att personligt bistånd till medborgare med särskilt behov. Det innefattar mer än nykterhetsvård och bygger på frivillighet (Motion 2001/02: So243). Året därpå, 1981, antogs *Lagen om vård av missbrukare i vissa fall* som tillämpas när klientens missbruk eller beroendeproblematik är så pass allvarlig att behandling anses nödvändig, men individen själv kan inte tillgodogöra sig stöd på frivillig väg (SOU 1984/85:30).

Beskrivning av ASI

År 1980 fick missbruksforskaren McLellan med en forskargrupp vid universitetet i Philadelphia, USA, på uppdrag av organisationen *Veterans Administration* utvärdera de olika behandlingsprogram som ingick i organisationen. Forskarna kunde se att missbruket ofta hade ett samband med andra livsproblem som också krävde vård och behandling, men behandlingen inom organisationen fokuserade endast på missbruket och dess påföljder. Därför skapades ASI, *Addiction Severity Index*, år 1980 av forskningsgruppen: en intervjumetod som beaktade andra livsområden som kan ha ett samband med den enskildes missbruksproblematik. ASI var avsedd att användas på människor som hade någon form av missbruks- eller beroendeproblematik kring alkohol och/eller droger (McLellan et al. 1980).

ASI-intervjun är en strukturerad bedömningsmetod som används främst för utredning och uppföljning av personer med missbruks- eller beroenderelaterad problematik. Den används också i stor utsträckning för systematisk uppföljning genom att sammanställa statistik. Detta underlättar för vidare utveckling av vård och behandlingsinsatser. I början av 1990-talet översattes ASI-intervjun till svenska av flera olika forskare och metoden fick därefter en stor spridning i Sverige. Inom ett par år blev metoden så etablerad att behovet av en enhetlig svensk version uppkom. En enhetlig svensk version av ASI-intervjun och ASI-manualen publicerades av Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) år 1996 (Socialstyrelsen 1996). Efter detta har den svenska versionen anpassats efter den europeiska versionen år 1998 samt genomgått en omarbetning år 2009 för att bättre passa användarens behov. Socialstyrelsen (u.å) beskriver att klienter inte ska få komma till skada och att det därför finns en strävan efter att professioner som arbetar med enskilda individer ska arbeta enligt metoder som är evidensbaserade. ASI-intervjun är en evidensbaserad metod som har forskats på, använts under många år, utvärderats och uppföljts (Socialstyrelsen 2013a). ASI ingår även som en rekommendation inom de nationella riktlinjerna som tagits fram för vård och stöd vid missbruk och beroende (Socialstyrelsen 2015b). År 2012 var det drygt 60 procent av Sveriges kommuners och landstings missbruksvårdsenheter som använde sig utav ASI-intervjun

(Socialstyrelsen 2013a). Vid sökning av respondenter till denna uppsats kom det även till kännedom att många socialtjänster är i en process att implementera metoden. I en artikel av McLellan et. al. från 2006 samt i en artikel av Abrahamson och Trygvesson från 2009 skriver de att ASI-metoden har blivit den mest internationellt spridda bedömningsinstrumentet. McLellan et. al. (2006) beskriver att instrumentet översatts till över tjugo språk samt att det finns en internationell version av instrumentet som är en del av en standardiserad klinisk praktik och behandlingsutvärderingsstudie runtom i Europa.

ASI-intervjun är en standardiserad metod, vilket innebär att den ska se lika ut för samtliga klienter. Intervjun finns i två varianter: ASI Grund samt ASI Uppföljning. Den förstnämnda tillämpas inledningsvis i en kontakt och har en tiden som behandlas sträcker sig över hela klientens levda liv. Uppföljningen är strukturerad på samma sätt och berör samma områden, men berör endast upp till sex månader tillbaka i tiden. ASI Grund är utformad som en enkät med 171 slutna frågor (vissa med följdfrågor) med fasta svarsalternativ. Berör frågorna någonting som kan uppskattas i siffror, så som ålder, antal barn, månader med mera är frågorna öppnare där relevant siffra ska fyllas i. Intervjun berör sju livsområden; *fysisk hälsa, arbete och försörjning, alkohol- och narkotikaanvändning, rättsliga problem, familj och umgänge* samt *psykisk hälsa*. I slutet av varje livsområde finns det tre frågor där både klienten själv samt intervjuaren får skatta hur stort behovet av stöd är kring det område som nyligen berörts. Det finns även en inledning som heter *Allmän information*, en *bakgrundsdel* som berör vart och hur klienten lever samt en del som heter *Missbruk, psykiska problem och kriminalitet i släkten* som finns i forskningssyfte. Till varje livsområde, bakgrund samt forskningsdel finns en tillhörande kolumn med tomma textrader där intervjuaren kan föra anteckningar av sådant som inte framkommer genom de förutbestämda svarsalternativen (Socialstyrelsen 2013a).

2. TIDIGARE FORSKNING

Detta kapitel avser att presentera tidigare forskning inom det ämnet som denna uppsats berör. Det har varit tämligen svårt att hitta tidigare forskning som berör ASI-intervjun ur den infallsvinkel som jag har, vilket visar på att ämnet i denna uppsats är relativt outforskat. Däremot finns tidigare forskning som visar ett kunskapsläge om ASI i sin allena form samt annan forskning som berör kön, sexualitet och samlevnad. I detta kapitel lyfts de delar av

studierna som är av relevans och information som förefallit överflödigt för uppsatsens fokus har lämnas därhän.

2.1. The Addiction Severity Index at 25: Origins, Contributions and Transitions

År 1980 togs ASI, *Addiction Severity Index*, fram av missbruksforskaren McLellan med en forskargrupp vid universitetet i Philadelphia. År 2006 valde McLellan och hans forskargrupp att utvärdera sitt eget instrument. Tanken var att de skulle göra en tillbakablick och värdera dess bidrag till missbruks och beroendefältet samt föreslå vidare utveckling av instrumentet. Instrumentet beskrivs som väletablerat där det används i mer än tjugo stater och femtio städer i USA samt att det översatts till över tjugo språk och att det finns en internationell version av instrumentet som är en del av en standardiserad klinisk praktik och behandlingsutvärderingsstudie runtom i Europa (McLellan et. al. 2006).

McLellan et.al. (2006) beskriver betydelsen av att se till individens samtliga livsproblem och inte endast fokusera på en persons missbruks- eller beroendeproblematik. Detta för att problem existerar ofta inte i sin allena form, utan existerar i förhållande till andra problem där de påverkar varandra. Därför innehåller ASI-intervjun sju livsområden; *fysisk hälsa, arbete och försörjning, alkohol- och narkotikaanvändning, rättsliga problem, familj och umgänge*. Tanken är att uppmärksamma individens problem utifrån livsområdena och kunna finna en behandling som lämpar sig just för den enskilda individen utifrån hans problemområden. Författarna menar att det går att diskutera huruvida missbruks- eller beroendeproblematiken brukar vara det som påverkar andra livsområden eller tvärtom, eller om livssituationen är beroende på arv eller om allt har ett samband. Vidare menar de att det inte bara är en filosofisk fråga, utan det är en väsentlig diskussion att ta eftersom att samhället ofta har en bild av att missbruks- och beroendeproblematik är orsaken till individens övriga problem. De menar att många andra instrument utgår ifrån denna föreställning, vilket innebär att de missar att fånga in individens komplexa livssituation. Författarna betonar att även om de inte kommit underfund med sambandet mellan olika livsproblem är det viktigt att behandlingen anpassas utefter individens problem eftersom studier visat på att en behandling baserat på individens alla problemområden ger positiva resultat.

McLellan et. al. (2006) beskriver att ASI-intervjun analyserades utförligt innan utgivning. De observerade över 500 ASI-intervjuer och diskuterade sedan intervjun med klienterna som genomfört den. Allt analyserades och diskuterades utförligt av forskargruppen. De beskriver

att ordningen och alternativen är noggrant anpassade för en så gott intervjuklimat som möjligt. McLellan et. al. (2006) beskriver att samtliga delar av intervjun prövats och godkänts utifrån sin reliabilitet, funktion i sin samtid, prognos samt diskrimineringsvaliditet utifrån vuxna av båda könen och de största etniska grupperna. Efter första utgivningen år 1980 har den reviderats vid ett antal tillfällen. Forskargruppen menar att det är viktigt att omvärdera instrument så de stämmer överens med samtidens kunskapsläge. Vid revideringarna har skattningsskalorna anpassats för ett lättare användande, alkohol- och drogområdena har uppdaterats efter utveckling av nya substanser, fler tillstånd i psykisk hälsa behandlas och en forskningsdel om arv har tillsatts. I artikeln beskrivs det att en sjätte revidering är planerad och det beskrivs vilka områden som ska tas i beaktning. De beskriver bland annat att allt fler kvinnor har börjat få missbruks- och beroendeproblematik och forskargruppen menar att det kan kräva en annan behandling än män eftersom kvinnor oftare utsätts för våld (dock definieras inte våld i artikeln) samt har barn att ta hand om. De överväger också att inkludera rök- och spelmissbruk i intervjun.

I intervjun diskuteras också vilka begränsningar ASI-intervjun har, men som inte var aktuellt för en revidering vid skrivandet. Bland annat problematiseras applicerbarheten på ”speciella populationer” där de syftar på kvinnor, etniska minoriteter och personer med beroende kombinerat med psykisk eller fysisk problematik. Vidare menar de att studier visar på att ASI-intervjun upprätthåller sin reliabilitet och validitet när den appliceras på kvinnor, men att det ändå är påtagligt att det saknas problemområden som kan drabba kvinnor, så som graviditet och föräldraskap.

2.2. Klienters acceptans av strukturerade intervjuer i socialtjänsten

Engström och Armelius (2002) har genomfört en studie för att undersöka klienters upplevelse av ASI-intervjun och hur den påverkar relationen mellan klient och socialarbetare. Undersökningen är genomförd i Sverige med socialsekreterare och klienter från fyra olika orter i landet som deltagare. Studien genomfördes genom att 80 socialarbetare, som vid undersökningstiden deltog i en ASI-utbildning, fick fullfölja ASI-intervjun med valfri egen klient. Efter intervjun fick klienten en enkät med frågor som berörde upplevelsen av intervjun. 95 procent av klienterna svarade på enkäten, vilket är 76 personer. Klienternas allmänna intryck av intervjun var övervägande positiv. Hela 95 procent av klienterna som besvarat enkäten hade en acceptans till intervjun, varav 85 procent av dem hade en positiv inställning

till intervjun. Det var 6 klienter (8 procent) som upplevde att någon eller några delar av intervjun kränkande. En klient menade att frågorna kring pengar och skulder var kränkande. En annan klient upplevde att frågorna kring familjens och släktens problematik var kränkande att besvara. Kring de övriga 4 klienterna saknas det information om vad de upplevde som kränkande. Trots att klienterna känt sig kränkta var det bara en av dem som upplevde intervjun negativ i sin helhet. Engström och Armelius nämner i sin diskussion att klienterna kan ha haft mer överseende på grund av att socialarbetarna var under pågående ASI-utbildning. De nämner också att socialarbetarna kan ha valt en klient som var lämplig eller optimistisk till intervjun.

2.3. Från ideal till ideologi – Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten

Herz har år 2012 skrivit en doktorsavhandling om hur kön och etnicitet konstrueras inom socialtjänsten. Fokuset i detta avsnitt kommer ligga på kön och det är dessa delar av avhandlingen som kommer att lyftas. Empirin bygger på observationer på formella möten där socialsekreterare diskuterar klienter och kompletterat observationerna genom tio intervjuer med nio socialsekreterare.

Herz (2012) beskriver hur det finns en genomgående röst bland socialsekreterarna att alla klienter inom socialtjänsten ska bemöta samma förutsättningar oavsett kön, men att det inte ser ut så i praktiken. Hen menar att kön alltid är närvarande i det sociala arbetet, klienten kategoriseras och bedöms utifrån det även om det inte är socialsekreterarnas egentliga vilja. Socialsekreterarna talade om sina klienter i termer av att vara antingen ”kvinna” eller ”man” vilket reproducerade bilden av två stabila identiteter. Identiteterna skapar föreställningar om vad personen bär med sig för egenskaper. Därför kunde Herz (2012) se att bemötandet och bedömningarna var olika för de personer som kategoriserades som kvinnor respektive män på socialkontoret. Det blir snarare en ideologi där företeelser tas för givna än ett ideal där en faktiskt behandlar alla klienter lika oberoende av kön. Detta bidrar till att klienterna blir låsta och inte tillåts rörelseutrymme. Om klienter av olika anledningar inte passade in i socialtjänstens ramar kring förståelse av kön, sexualitet eller familj så tvingades socialsekreterarna till att göra omskrivningar i arbetet för att klienter skulle passa in i ramarna.

Herz (2012) menar också att kravet på evidensbaserad praktik inom socialt arbete påverkar synen på positionella maktsymmetrier, så som kön, eftersom de baseras på teoretiska antaganden. De evidensbaserade metoderna tillhandahåller verktyg som påverkar utkomsten

av utredningarna och bedömningarna. Det kan handla om hur klienter kategoriseras eller hur socialsekreterare beskriver bedömningar och beslut. Genom de evidensbaserade metoderna så konstruerar socialsekreterare klienter. En metod kan alltså reproducera exempelvis bilden av heteronormen som det normala utan att socialsekreterarna behöver eller kan ta ansvar för handlingarna. Herz (2012) menar att för att kunna göra en bedömning inom socialtjänsten krävs det att en undersöker någonting mätbart och för att någonting ska vara mätbart krävs kategorisering - därför blir klienterna antingen kvinnor *eller* män.

Vid ett tillfälle under studiens gång kom Herz (2012) över en ansökningsblankett som bland annat användes om klienten sökte ekonomiskt bistånd. I den fanns utrymme för underskrifter där det stod ”kvinnans underskrift” och ”mannens underskrift”. När något så enkelt som en ansökningsblankett följer den heterosexuella normen reproduceras det som anses vara normal sexualitet och familjeförhållande. Herz (2012) drar en slutsats att det inte behöver vara en motsättning mellan att göra individuella bedömningar och samtidigt ha ett perspektiv på kön. Det vill säga att det är fullt möjligt att uppmärksamma kön samtidigt som en behandlar människor med lika värde och följer juridiska regelverk. Herz (2012) menar att människor kan behandlas olika för att det finns ett tvivel på möjligheten att förhålla sig objektiv och individualiserat. På socialkontoret sköts kön undan för att det fanns en bild av att en redan var objektiv där alla klienter behandlades lika och detta blev på bekostnad av att låta kön bli en del av en diskurs och analys. Att lyfta, samtala och reflektera kring kön hade kunnat bidra till att ifrågasätta den osynliga heteronormativa andan på arbetsplatsen.

2.4. Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation

Statens folkhälsoinstitut genomförde år 2005 en utredning om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation. Insamling av empiri genomfördes genom referensgrupper med personer från olika myndigheter och organisationer som behandlar hbtq-frågor, två enkäter samt genomfördes sju interna undersökningar för att komplettera tidigare undersökningar. Som inledning i utredningen presenteras en jämförelse i hälsa mellan hbtq-personer och heterosexuella cis-personer. Det beskrivs att hbtq-personer i betydligt större utsträckning utsätts för kränkande behandling eller bemötande, hot om våld, våld, otrygghet, avsaknad av emotionellt stöd samt brist på tillit. Det beskrevs även att det inte är ovanligt att hbtq-personer utsätts för diskriminering, trakasserier och våld på grund av sexuell läggning och/eller könsidentitet. Heteronormen beskrivs vara en orsak till att hbtq-personer är mer utsatta än

övriga befolkningen då de utpekats som avvikande. Att hbtq-personer utsätts för detta leder till att de uppnår en sämre psykisk hälsa än övriga befolkningen. Det beskrivs också att det finns fler riskbrukare av alkohol samt THC bland hbtq-personer än i övriga befolkningen.

När det handlar om hbtq-personers förtroende till socialtjänsten framkommer det att homo- och bisexuella personer i jämförelse med heterosexuella personer har ett lägre förtroende för socialtjänsten. Hälften av alla homo- och bisexuella personer beskriver att de känner ett lågt förtroende för socialtjänsten. Undersökningar visar att det finns erfarenheter av att bli ifrågasatt och kränkt på grund av sin läggning och/eller könsidentitet. Det förs en diskussion vad det låga förtroendet för socialtjänsten medför för homo- och bisexuella personer. Det som diskussionen landar i är att påverkans effekten beror på i vilken omfattning den enskilde kommer i kontakt med socialtjänsten. Personer som söker sig till socialtjänsten befinner sig ofta i en utsatt situation där de behöver någon form utan stöd och att då uppleva att en inte blir riktigt bemött för den en är kan påverka personens hälsa och välbefinnande negativt. Personens låga förtroende kan leda till att hen undviker kontakt med socialtjänsten trots att behovet finns och rätten till stöd finns. Utredningen beskriver att det finns undersökningar som visar på att socialtjänsten har en bristande kunskap om personer som inte är heterosexuella cis-personer, vilket därför leder till att socialsekreterare utgår ifrån heteronormen i bemötandet med klienter (Statens folkhälsoinstitut 2005).

2.5. Socialtjänstens användning av standardiserade klientbedömningsinstrument

I en artikel av Abrahamson och Tryggvesson från 2009 undersöks socialtjänstens användning av ASI i två svenska kommuner. De har undersökt hur integrerad ASI-intervjun är i den svenska socialtjänstens vardagliga arbete i två svenska kommuner, förutsättningarna att använda ASI samt vilka behov den fyller för socialtjänsten. Kommunerna i undersökningen benämns som "Mellanstad" och "Småstad" med ungefär 125 000 invånare respektive 30 000 invånare. Abrahamson och Tryggvesson har genomfört tio intervjuer med fem olika personer inom respektive kommun. Informanterna de intervjuat har arbetat på olika hierarkiska nivåer i organisationen: en politiker med lång erfarenhet från socialnämnden; en verksamhetschef eller person i motsvarande ställning; en sektionschef alternativt gruppchef; två handläggare alternativt alkohol- och drogsamordnare. Intervjupersonerna valdes ut av ledningen i respektive kommun. Av det som framkommit i undersökningen kommer det som berör handläggarnas arbete med ASI-intervjun att vara i fokus.

Abrahamsons och Tryggvessons (2009) intryck av samtliga intervjuer var att alla informanter hade en positiv syn på användandet av ASI-intervjun. De flesta ansåg att intervjun bidrog till en ökad professionalitet, ökat stöd för socialsekreterarna och till en trygg struktur i arbetet. Många av informanterna lyfte att användningen av ASI-intervjun bidrar till en rättssäkerhet då samtliga klienter får samma bemötande, utredningsmetod och vårdmöjlighet oberoende på vem som behandlar ärendet. Det fanns en upplevelse bland de intervjuade att metoden även bidrog till ett positivt relationsskapande och ökat informationsinnehåll än de utredningar som genomfördes innan implementeringen av ASI.

I mellanstad finns en förhållandevis enhetlig bild av vad handläggarens uppgift är. Bilden är att handläggaren ska utifrån klientens förutsättningar på ett respektfullt sätt utreda och bedöma klientens behov av hjälp. Politikerna och verksamhetscheferna i båda kommunerna menar att det är viktigt att sätta klienten och relationen till hen i centrum. Handläggarna uttrycker dock en svårighet med detta då kommunens insatser är begränsade. Den biträdande verksamhetschefen och handläggarna menar att den viktigaste uppgiften är att uppfylla de mål som socialtjänsten och nämnden satt. Detta blir motsägelsefullt och svårt för handläggarna att uppfylla då de förväntas dels att sätta klienten och hens behov i främsta rummet och samtidigt se till att målen som socialtjänsten och nämnden hålls. En handläggare kan bedöma att en klient inte skall utsättas för fler moment av ASI-metoden, medan ledningen vill åt informationen för att kunna utveckla verksamheten (Abrahamson & Tryggvesson 2009).

Politikerna som intervjuats i respektive kommun betonar vikten av att handläggare inte använder ASI-intervjun på ett rutinmässigt sätt, utan att de ska utgå från individen då de genomför den. Flera av undersökningens informanter lyfte att det inte är lämpligt att använda sig utav ASI-intervjun på samtliga klienter. De menade på att det inte bli bra om intervjuaren är negativt inställd eller om klienten har språksvårigheter, är psykiskt instabil eller har en intellektuell funktionsnedsättning. I både städerna finns erfarenheter av att resultaten skiljer sig åt beroende på vem som hanterat ett ärende. Handläggarna i båda städerna upplever en dubbelhet kring ASI-intervjuns frågor. De menar att intervjun är ett stöd i arbetet men att utfrågningen som klienterna utsätts för rättfärdigar inte alltid den informationen de får ut (Abrahamson & Tryggvesson 2009).

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Uppsatsen kommer att utgå ifrån Queerteorin eftersom den överensstämmer med uppsatsen syfte där det handlar om att inta ett kritiskt perspektiv till normer, speciellt heteronormen, samt att den berör kön, sexualitet och samlevnad i stor utsträckning. Först ska en introduktion till teorin presenteras genom att beskriva dess uppkomst och mer i generella drag beskriva vad teorin innebär. Därefter är tanken att queerteorin ska knytas an till andra begrepp som används återkommande i resultat- och analysdelen; heteronorm, kön, sexualitet och samlevnad. Det som framkommer i detta kapitel är en sammanfattande personlig uppfattning av queerteori utifrån olika texter.

3.1. Uppkomsten av queerteori

Det brukar talas om att historien kring queerteorin har tre faser; homofila, gay samt queer enligt Ambjörnsson (2006) och Jagose (1996). Den homofila rörelsen verkade framför allt under 1950- och 1960 talet i USA, men även i delar av Europa (Ambjörnsson; 2006; Rosenberg 2002). De drev frågor om de homosexuellas rättigheter på ett sätt som idag skulle tolkas som ganska aktsamt. Det handlade främst om att skapa mötesplatser och aktiviteter för att bryta den isolering många kunde uppleva på grund av diskriminering juridiskt och socialt (Ambjörnsson 2006). Det handlade även om att utbilda omgivningen för att påverka politiken i strävan efter att öka toleransen och i vissa fall avkriminalisera homosexualitet eftersom homosexualitet sågs som ett onaturligt fenomen (Jagose 1996).

Den homofila rörelsen fick allt mindre plats under 1960- och 1970 talet och en mer stridig rörelse tog plats där de började benämna sig om gay. Istället för att mötas i gemensamma lokaler och söka samhörighet blev personerna bland annat ut på gatorna och demonstrerade. Det handlade inte längre om att försöka vinna samhällets förståelse att homosexuella personer är lika anständiga som andra, istället börjades det provokativt rubbas på normerna kring monogami och bestämda könsroller. Rörelsen fokuserade inte på att försöka övertyga och förändra exempelvis psykiatrikers syn på homosexualitet, utan valde istället att hävda de egna erfarenheterna som mer tillförlitliga än experters (Ambjörnsson 2006; Jagose 1996). Rörelsen blev revolutionerande där det skapades en större sexuell frihet både i USA och Europa (Ambjörnsson 2006). Många lesbiska kvinnor saknade dock känslan av tillhörighet i gayrörelsen då den hade ett stort fokus på mäns homosexualitet. Därför sökte sig många lesbiska personer till parallella kvinnorörelser istället för att få fram sitt budskap, då de på

liknande sätt kände sig förtryckta för att de även var kvinnor. Där fokuserades det även på genusfrågor, istället för att ha det stora fokuset på sexualitet (Ambjörnsson 2006; Jagose 1996;).

Queerrörelsen fick sitt genomslag i början av 1990-talet, framförallt i USA. Det blev återigen ett sätt att ta avstånd från de redan befintliga rörelserna (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Många unga icke-heterosexuella personer menade att gayrörelsen kämpade för att framställa gaypersoner som ”vanliga människor”, medan de själva upplevde sig som något helt annat. Rosenberg (2002) och Ambjörnsson (2006) menar att ordet queer, som stod för någonting konstigt, knäppt, avvikande samt äckligt, återtogs och anammades. Queer skulle bli något att vara stolt över, inte ett skällsord mot hbtq personer som det tidigare varit. Queerrörelsen ville visa på att en inte behövde vara den ”vanliga människan”, en kunde stå ut och vara något annorlunda. Queer är inte bundet till ett kön, så som gay är bundet till man i engelskan och lesbisk till kvinna. Till skillnad från homorörelsen som hyllar en enhetlig homosexuell identitet, så handlar queeraktivismen mycket om att belysa identiteter som ombytliga och obestämda (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Det handlade om att stå upp för att alla ska ha rätt till sin egen identitet, sexualitet och samliv. Många upplevde att gayrörelsen fokuserade för mycket på att förhandla med myndigheter och institutioner, medan personer i queerrörelsen upplevde att de hade ett nytänkande. Det gjordes kreativa uppror, en konfronterade istället för att visa sig samarbetsvillig. Queerrörelsen hade ett mål att alliera och överbygga interna skillnader då det fanns en upplevelse av att gayrörelsen blivit en del av den vita medelklassens värld där det inte fanns utrymme att sticka ut. Alla icke-heterosexuella personer var välkomna i queerrörelsen, oavsett hur en valde att uttrycka sin sexualitet och identitet. Begreppet queer kom att innefatta en oidentifierad identitet. Det är inte en bestämd sexualitet eller identitet, utan snarare ett kritiskt förhållningssätt till det normativa (Ambjörnsson 2006; Jagose 1996; Rosenberg 2002).

År 1990 hölls en konferens om homosexuell forskning i Kalifornien i USA. På konferensen befann sig författaren och professorn Teresa de Lauretis som då myntade begreppet queerteori för att på ett komiskt vis provocera deltagarna. Syftet med detta var att de Lauretis ville att sexualitet skulle undersökas med hjälp av teorier, istället för att forska om kvinnliga och manliga homosexuella som en homogen identitetskategori. de Lauretis tänkte att med införlivning av (queer)teorier kunde en förändring ske inom den akademiska världen där sexualitet inte fick plats (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Queerteorin spreds snabbt inom den akademiska världen i USA. Först 1996 nådde teorin Sverige i en vidare bemärkelse

och började ta sig in i den svenska akademiska världen (Ambjörnsson 2006). Queerteorin kan alltså förstås som ett utfall av dessa ovan nämna rörelser.

3.2. Övergripande om queerteori

Det går att tolka queer på olika sätt, vilket den amerikanska professorn och politiska filosofen Butler (2007) beskriver är meningen. Butler (2007) menar att queer ska röra om, störa och bryta kategorier. Det är något som inte ska preciseras eftersom att syftet med queer är just att bryta kategorier och inte omvandlas till en.

Queerteorin är inspirerad främst av feministisk teori, gaystudier, fransk poststrukturalism samt Jacques Derrida, Michael Foucaults och Jeffrey Weeks verk (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Det är inte en fristående teori, utan ett samlingsnamn för flera kritiskt granskande perspektiv på sexualitet, kultur, samhälle och identitet. Teorin skapades eftersom det fanns ett behov av en mer nyanserad och problematiserande diskussion om sexualitet, samhälle, identitet och utanförskap. Att undersöka hur normer uppstår, fungerar, upprätthålls och ifrågasätts är i fokus - framförallt heterosexualiteten. Syftet med teorin är alltså inte att belysa det avvikande (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Inom queerteorin finns inte en tro om en absolut sanning, utan allt skapas i relation till någonting (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Inom queerteorin menas också att allt som upplevs som normalt alltid har en utpekad motsats (Ambjörnsson 2006).

3.3. Heteronormen och queerteori

I boken *Vad är queer?* ställer författaren Ambjörnsson ett antal frågor kring normalitet. ”Hur uppstår det vi kallar normalt? Hur upprätthålls normalitet? Och vad får uppdelningen i normal/avvikande för konsekvenser för människors självförtroende och levnadsvillkor?” (Ambjörnsson 2006, sidan 51). Inom queerteorin finns ett socialsocialkonstruktivistiskt perspektiv där det finns en uppfattning av att olika former av social organisering är skapad av samhället. Heterosexualiteten har blivit konstruerat som det normala och queerteorin ifrågasätter varför (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar i samhället bygger på heterosexualitet och monogami. Det skapar en bild av att det är mest naturligt och åtråvärt att leva på detta sätt, vilket resulterar i att det skapas en heteronormativitet och monogami som norm (Ambjörnsson 2006). Men varför har det blivit konstruerat som det normala? Om vi backar tillbaka i tiden en aning så kan vi finna spår av möjliga förklaringar. Foucault (2002) menar att homosexualitet som begrepp började

användas i mitten av 1800-talet som en identitet i Europa. Innan användes begreppet sodomi, vilket var snarare en sexuell handling mellan samkönade personer. Personer som utförde sodomi utsattes för bestraffningar i form av fängelse eller avrättning. Ambjörnsson (2006) beskriver att det inte bara var personer som utförde sexuella handlingar med någon av samma kön som blev bestraffade, det var även personer som utförde heterosexuella handlingar enbart för njutning. Genom 1900-talet har uppfattningen om heterosexuell njutning som något negativt successivt luckrats upp och blivit allt mer en självklarhet, medan uppfattningen om homosexualitet som något avvikande och sämre kvarstod. Synen på homosexualiteten har givetvis också förändrats under 1900-talet, men inte den fart eller utsträckning som den heterosexuella njutningen (Ambjörnsson 2006). RFSL (u.å.a) beskriver hur rättigheterna för samkönade par successivt närmat sig de rättigheter som heterosexuella par har i Sverige. Idag är lagen är till stor del tillämplar på samtliga par, oavsett om paret består av personer med olika eller samma kön (RFSL, u.å.a). Det går tydligt att se att vad som är acceptabla sexuella handlingar förändrats med tiden. Ambjörnsson (2006) menar utifrån det att queerteorin ser sexuella identiteters uttryck och organisering som något föränderligt och konstruerat, snarare än något som är av naturen givet och oföränderligt.

Även om Sveriges lagstiftning förändrats så att olikkönade par och samkönade par berörs nästintill av samma lagar, innebär det inte att attityder och handlingar mot samkönade par är densamma (Ambjörnsson 2006). Enligt Ambjörnsson (2006) framhålls Sverige ofta som en förebild till andra länder när det handlar om hbtq-personers villkor. Trots detta beskriver Eva Tilby (2004, refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 63-64) att varannan hbtq-person i Sverige har blivit utsatt för våld eller hot om våld. Hen beskriver att det inte är "rasistiska vita maktgrupper" som utsätter hbtq-personer för detta, vilket allmänheten ofta tror. Det är snarare släktingar grannar, personer i skolsammanhang, professionella, kollegor och myndigheter som är förövare. Detta styrks även av en undersökning av Ungdomsstyrelsen (2010) som beskriver att unga homo- och bisexuella personer utsätts betydligt oftare för hot om våld än unga heterosexuella personer. I undersökningen beskrivs att 24 procent av transpersonerna samt 18 procent av personerna med osäker könsidentitet har utsatts för hot om våld de senaste 12 månaderna. Även i SOU 2014:91 beskrivs det att heteronormen bidrar till att hbtq-personer ofta blir föremål för diskriminering eftersom de antas vara heterosexuella cis-personer. Det är enligt SOU 2014:91 tydligt att bemötande från ens omgivning och sociala nätverk spelar en avgörande roll för hbtq-personers psykiska hälsa, speciellt transpersoners. Transpersoner möts

ofta av kränkande behandling, konflikter med familj, en oförstående omgivning, lång väntetid på vård samt andra situationer som kan bidra till en psykisk ohälsa.

Rosenberg (2002) menar att hbtq-personer inte exkluderas ur normen, utan är den avvikande delen utav den. För utan det avvikande, kan inte det normala finnas. Rosenberg (2002) menar för den delen inte att hbtq-personer ges utrymme, utan blir ett erkännande på heteronormativitetens villkor. De får existera, men inte synas. Sexualitet är något som inte syns utanpå, det är något som går att dölja. Därför har tystnaden blivit ett av de vanligare sätten att förtrycka icke-heterosexuella personer enligt Ambjörnsson (2006) eftersom de då ignoreras. Vidare menar Ambjörnsson (2006) att uttrycket att befinna sig i garderoben är ett resultat av denna ignorans, det är där de förväntas vara. Vad förtryck innebär specificeras inte av Ambjörnsson (2006), men förtryck innebär enligt Payne (2008) att en starkare part utövar en ogrundad makt på en svagare part. Ambjörnsson (2006), Rosenberg (2002) samt Butler (2007) talar om att det i samhället förväntas att människor ingår i heteronormen och då går det att tolka det som att personer som avviker från den tillhör därmed den svagare parten och utsätts för förtryck av samhället.

Butler har myntat begreppet *den heterosexuella matrisen* (Ambjörnsson 2006; Butler 2007; Rosenberg 2002). Butler (2007) beskriver att det är den heterosexuella matrisen som sätter ramarna för vad som är och inte är socialt accepterat. För att göra kroppar begripliga har de organiserats till två kön/genus: kvinnlig/feminint och manligt/maskulint utifrån den heterosexuella matrisen. Kvinnor och män ställs som motsatser till varandra, både kroppsligt och beteendemässigt. Människor förväntas bete sig efter det kön en blivit tilldelat vid födseln och en förväntas vara heterosexuell där en åtrår det utpekade motsatta könet. Butler (2007) menar att genom samhällets påbud och förbud (som består av verbala samt kroppsliga handlingar) blir könskategorierna och heterosexualiteten inte är något frivilligt, utan socialt obligatoriska. De utesluter den mångfald av andra identiteter och sexualiteter som faktiskt existerar. Butler (2007) menar att vi förstår könen kvinna och man som något naturligt när det i själva verket är något konstruerat som en effekt av den heterosexuella matrisen. Rör sig någon utanför den heterosexuella matrisen blir den personen mindre begriplig i samhällets ögon och upplevs inte sällan som provocerande (Butler 2007).

3.4. Kön och queerteori

Kön kan innebära många saker. Enligt SOU 2014:91 är kön någonting konstruerat alltså inget av naturen givet och oföränderligt. Det brukar talas om fyra aspekter av kön: *biologiskt kön*,

juridiskt kön, könsidentitet samt *socialt kön*. *Biologiskt kön* kan definieras utifrån inre- och yttre könsorgan, kromosomer (där XX är kvinna och XY är man) och hormonnivåer. Det *juridiska könet* är något som fastställs under barnets första levnadsveckor, ofta redan vid första timmarna vid livet. Det görs en bedömning utifrån det biologiska könet huruvida barnet tillhör könet kvinna eller man. Det kön barnet blir tilldelat registreras i folkbokföringen och i den näst sista siffran i personnumret framgår det om en är juridisk kvinna eller man. Jämn siffra är kvinna och udda siffra är man. Den egna upplevelsen av kön kallas för *könsidentitet*. Den enskilde personen kan känna sig som kvinna eller man, både och, något helt annat eller inget alls. Könsidentiteten kan endast bestämmas av den enskilde individen. Vad ens könsidentitet är kan variera och förändras genom livet. Det *sociala könet* brukar även kallas för genus. Det är den enskildes attribut som kan visa på könsuttryck. Det kan handla om kläder, kroppsspråk, kroppsbe håring, beteende med mera (SOU 2014:91). När en persons samtliga fyra aspekter av kön stämmer överens med varandra utifrån samhällets förväntningar kan denna person kallas för en cis-person (SOU 2014:91).

För de flesta innebär kön det biologiska könet och dess attribut, så som könsorgan, kroppsform med mera. Genus förstås ofta som det sociala könet och som socialt konstruerat, det är allmänhetens syn på de olika könen (Ambjörnsson 2006). Det riktas dock kritik mot denna uppdelning mellan kön och genus, bland annat av Butler (2007) som menar att samtalet om ett biologiskt kön skapar föreställningar om en naturlig, förkulturell och ursprunglig kvinnlighet och manlighet. Butler menar att både det vi kallar kön och genus är socialt konstruerat. Det finns således ingen anledning enligt Butler att skilja dessa begrepp från varandra. Att vi förstår kön och genus som olika förståelse av våra kroppar är ännu en effekt av den heterosexuella matrisen menar Butler. Även den medicinska och biologiska vetenskapen stödjer synen av kön som något konstruerat menar Ambjörnsson (2006). Ambjörnsson (2006) talar om intersexualism, idag kallat för DSD, *disorders of sex development* (SOU 2014:91). Det är när ett barn föds med någon form av oklar könstillhörighet, vilket händer 10-20 barn per år i Sverige (Socialstyrelsen 2013b). Edenheim (2003, refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 117) menar att varken experter eller lekmän kan fastställa att det finns kvinnliga respektive manliga drag, det finns exempelvis ingen gräns på när penis är för liten eller klitoris för stor. Snarare befinner sig alla människor någonstans på en skala där alla har olika kombinationer av det som vi idag kallar för ”kvinnligt” och ”manligt”. Trots detta bestäms könstillhörigheten inom barnets första levnadsveckor efter att det genomförts en medicinsk undersökning och bedömning (SOU 2014:91). Edenheim (2003,

refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 117) menar att samhällets behov av att finna ett stadigt kön, av två valbara, på nyfödda barn är ett exempel på hur den heterosexuella normen fungerar då människor förväntas tillhöra samhällets uppfattning av könstillhörighet.

Ambjörnsson (2006) menar att om heteronormativitet är queerteorins första ledord så är performativitet det andra. Begreppet är myntat av Austin i *How to do things with words* från 1962, men det kopplas ofta till Butler. Performativitet är språkets makt att skapa en bild av verkligheten, snarare än ett sätt att spegla den. Genom att upprepade handlingar och uttalande av ord konstruerar vi könstillhörighet. Kön/genus *är* inte, utan *görs*. Butler (2006) menar att när de flesta människor anpassar sig och handlar utefter den heterosexuella matrisen genom yttre attribut, rörelser och beteende har det bidragit till en föreställning av att kön är något stabilt. Det är en genuseffekt som tagit form på grund av det offentliga agerandet. Knyter vi detta till kön så menar Butler (2006) att när barnmorskan på BB meddelar om det blivit en flicka eller pojke så skapas förväntningar på barnet, det *görs* något när barnmorskan uttalar de orden. Hela barnets liv kommer avspeglas av performativa handlingar på grund av samhällets förväntningar av det kön som uttalats där den lilla människan kom till livet. När barnet sedan beter sig på ett visst sätt förklaras det med att det tillhör könsidentiteten, men Butler menar att det snarare är en effekt av upprepade handlingar från omgivningen. Det finns inget medfött kvinnligt, manligt, homo- eller heterosexuellt menar Butler (2006). Utan vårt beteende, utifrån ett uttalat kön, är en strävan efter att förstås som begripliga och normala.

Transpersoner är någon som på något vis bryter mot samhällets normer för kön och identitet. Ofta handlar det om att någon har en könsidentitet eller ett könsuttryck som enligt normen inte stämmer överens med det juridiska kön en tilldelades vid födseln (Ambjörnsson 2006; Transformerings 2015). Queer förknippas ofta med trans då det grundas just på enskilda människors erfarenheter att hamna utanför ramarna. Det ska dock inte tolkas som att queer vill belysa och behandla trans, utan som skrivet tidigare handlar det om att fokusera på förväntningarna på det normala (Ambjörnsson 2006). Fenomenet trans bidrar till att tre viktiga insikter synliggörs menar Ambjörnsson (2006); *Instabila identiteter, instabilitetens subversiva potential* samt *queera läsningar*. Den först nämnda, *instabila identiteter*, handlar om att om att identiteterna som får plats i den heterosexuella matrisen inte är en gång given, det vill säga kvinna, man samt heterosexuell. Transpersoner bidrar till en bekräftelse av att det finns en mångfald av identiteter. Anzaldú (1999, refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 142) menar att det är ett både ett förtryck och missvisande av samhället att försöka fördela in människor i färdiga identiteter, det skapar en orättvis bild av verkligheten. *Instabilitetens*

subversiva potential handlar om hur det går att störa och röra om de stabila identiteterna kvinna/man och heterosexuell/homosexuell enligt Ambjörnsson (2006). Som nämnts ovan handlar queer om att utmana det normativa samhället och detta görs bland annat genom trans. Att uppvisa andra identiteter och könsuttryck bidrar till att röra om i det heteronormativa samhället. Självfallet finns det annat än trans som utmanar, till exempel bekräftar bisexuella personer att genus och begär nödvändigtvis inte behöver koppas samman med kön. Ambjörnsson (2006) talar även om makt och motstånd i relation till subversiva handlingar. Hen refererar till Foucault som menar att makt existerar i alla situationer på alla nivåer i samhället. Det kan handla om förhållandet mellan lärare och elev, förälder och barn, mellan syskon, inom politiken, mellan vänner eller kollegor. Där makt finns går det även att finna ett motstånd menar Ambjörnsson (2006). Motståndet kan ta sig i uttryck på olika sätt. Det kan handla om en syskon som slår sitt syskon eller en strejk på en arbetsplats. Det är dock inte alltid helt lätt att bedöma syftet med ett typ av motstånd eller om motstånd är subversivt eller inte. Enligt ett queerperspektiv så är det inte meningen att ett motstånd måste ha ett syfte, det går att tolka på flera sätt. Det handlar precis som med allt annat i queerteorin, ingenting ska uppfattas som fastlåst med ett sant och riktigt svar för det är då det skapas förtryck. Det sistnämnda, *queera läsningar*, handlar om att det heteronormativa systemet har så kallade ”glapp” där det avvikande tagit rum. Queera läsningar handlar om att uppmärksamma dessa glapp för att visa på att queer existerar i samma värld som det heteronormativa systemet. När en transperson talar om sin identitet är det ett glapp, att någon på melodifestivalen sjunger om något från heteronormen avvikande är ett glapp och när en gymnasieelev gör ett projektarbete om bisexuella så är det ett glapp. Genom att tänka att det finns fler än ett givet svar på en situation så är det en queer läsning, speciell om det gäller ämnen som berör identitet, kön eller sexualitet. Det handlar om att skapa ännu en möjlighet att se på verkligheten.

3.5. Sexualitet och queerteori

Rosenberg (2002) menar att företeelser ofta förstås ha en utpekad motsats. Utifrån den heterosexuella matrisen förväntas människor vara heterosexuella. Avviker någon från normen så placeras hen i dess motpol, det vill säga att en blir homosexuell i samhällets ögon. Den existerande heterosexuella matrisen osynliggör den mångfald av andra sexualiteter som faktiskt existerar. Ens sexualitet, eller sexuella läggning, visar enligt SOU 2014:91 vilka kön som någon har förmågan att bli attraherad av eller kär i. Individens själv har alltid ett tolkningsföreträde att benämna eller inte benämna sin sexualitet, det är inget någon annan kan göra. Det som inte nämns i SOU 2014:91 är att människor också kan bli attraherade i personer

som inte identifierar sig med något kön, i annat än människor (RFSU 2008) eller inte uppleva inneboende sexuella drifter (Asexuality u.å).

Ambjörnsson (2006) och Rosenberg (2002) beskriver hur kön ofta måste identifieras innan sexualiteten kan identifieras. För heterosexualitet förutsätter det att det finns en kvinna och man i relationen, medan homosexualitet förutsätter två kvinnor eller man i en relation. Det finns personer som varken identifierar sig som kvinna eller man och hamnar utanför båda dessa sexualiteter som erkänns inom den heterosexuella matrisen. Butler (2007) instämmer om att sexualitet är kopplat till kön eftersom utan de två kön som konstruerats skulle inte heller heterosexualitet som begrepp existera. Dessutom finns det, förutom föreställningar om *hur* en ska vara som kvinna eller man, redan i botten en föreställning att vi *är* kvinna eller man. Det är till de två låsta könen som finns till förfogande och de ställs i motsats till varandra både fysiskt och beteendemässigt. Ambjörnsson (2006) är inne på samma spår som Butler när hen talar om att personer som identifierar sig med en sexualitet ibland inte identifierar sig själva med de stereotypiska föreställningar som ofta associeras till en viss sexualitet. Ambjörnsson ger exemplet på att en ung homosexuell man nödvändigtvis inte är fjollig, modeintresserad, partyinriktad schlagerfantast som vill ha kortvariga relationer. Och en medelålders heterosexuell kvinna kanske inte alls vill bilda familj, arbeta deltid eller intressera sig i heminredning. Det blir lätt en stereotypisk föreställning som enligt Stuart Hall (1997 refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 75) innebär att en tar fasta på ett få antal lättförståeliga erkända egenskaper hos en grupp av människor och det blir dessa få egenskaper som får stå för allt hos dessa människor. Det blir en förvrängd, överdriven och förenklad bild av en person. Ambjörnsson (2006) menar också att det sällan är positiva egenskaper som ingår i de stereotypa föreställningarna. Är det positiva egenskaper så blir det en förväntning som ställs på personen som kan vara svåra att leva upp till.

3.6. Samlevnad och queerteori

Människor kan välja att samleva med andra människor på många olika sätt. Personer kan leva själv, med vän/vänner, partner/partners, barn eller en blandning eller helt annan konstellation. Heteronormen bidrar inte bara till en syn om att alla är heterosexuella cis-personer, den bidrar även till en monogaminorm (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Polygami, icke-monogami, polyamori, poly är några ord eller begrepp som beskriver personer som har sexuella relationer, kärleksrelationer, giftermål eller liknande med fler än en person. Att vara poly är idag avvikande från heteronormen där individen förväntas ingå i ett förhållande med

en annan person (av motsatt kön). Lagarna i Sverige är idag utformade för personer som lever själva eller med en till person. Det finns till exempel inte rum för fler än två vårdnadshavare till ett barn eller giftermål till fler än en person. Det existerar, precis som med kön och sexualitet, fler variationer än de som inkluderas i heteronormen (SOU 2014:91).

4. METOD

Avsikten med metodkapitlet är att skapa förståelse för processen från idé till färdig uppsats. I uppsatsen har en dokumentstudie genomförts av ASI-intervjun och dess tillhörande manual, ASI-utbildningsmaterial samt webbutbildningen av ASI. För att få en subjektiv upplevelse av användandet av ASI-intervjun så har dokumenten kompletterats med en intervju med en ASI-utbildare samt separata intervjuer med två socialsekreterare som använder sig utav metoden i sitt arbete. För att angripa det insamlade empirin har en tematisk analys genomförts.

4.1. Metodansats

Bryman (2011) beskriver i stora drag att deduktiv metod är det som främst förekommer inom samhällsvetenskaplig forskning. Det innebär att val av teori och hypotes brukar bestämmas på förhand och styra studiens empiriinsamlingsprocess. Därefter analyseras den insamlade empirin och hypotesen bekräftas eller falsifieras. Med ett induktivt angreppssätt genomför forskaren processen i omvänd ordning, där samlar forskaren först in och observerar sin empiri och som ett resultat av det insamlade empirin väljs en lämplig teori ut. Detta uppsatsarbete är av deduktivt slag då val av queerteori gjordes redan innan uppsatsskrivandet påbörjades eftersom det fanns önskan att ett queertänkande skulle genomsyra hela uppsatsarbetet. Dessutom fanns det också delvis redan en hypotes om att ASI-intervjun inte är applicerbar på samtliga människor. Parallellt med detta fanns det en nyfikenhet på att undersöka socialarbetares upplevelse och erfarenheter, vilket inte var en hypotes. Alltså var meningen att pröva en hypotes för att antingen bekräfta eller falsifiera den med hjälp av teorier, samtidigt som jag var öppen för att finna och analysera ny information i ett främmande område.

4.2. Metodval

Från starten av uppsatsarbetet var syftet att endast göra en dokumentstudie kring ASI. En negativ sida av dokumentstudier är att de inte kan tala för känslor eller mänskliga upplevelser och erfarenheter, därför kompletterades dokumentstudierna med en mänsklig subjektiv

upplevelse av användningen. Det slutade med en dokumentstudie med intervjuer som komplement. Det blev totalt tre intervjuer; en intervju med en ASI utbildare och två intervjuer med två socialsekreterare från olika socialtjänster.

För att kunna finna frågor i ASI-intervjun som berör kön, sexualitet och samlevnad samt kunna besvara om dessa var applicerbara på samtliga människor var det nödvändigt att utföra en dokumentstudie där dokument som beskriver eller berör ASI-intervjun arbetades igenom. Det bedömdes dock finnas en risk att dokumenten inte talade om alternativa sätt att hantera ASI-intervjun på som kunnat lyftas upp på utbildningar. Det var därför intervjun med ASI-utbildaren var viktig. För att fånga en subjektiv upplevelse kring användandet av ASI-intervjun genomfördes separata intervjuer med två socialsekreterare från två olika socialtjänster. I de intervjuerna kunde det samtals om deras upplevelser, erfarenheter och tankar kring metoden. Tre intervjuer kan förefalla sig vara för få antal intervjuer enligt vissa, men i denna uppsats är intervjuerna ett komplement till dokumentstudien och därför skulle det inte bli ett lika omfattande material som dokumenten.

I ett tidigare avsnitt om avgränsningar beskrevs betydelsen av att genomföra en studie med fokus enbart på kön, sexualitet och samlevnad. Dessutom genomsyrades hela uppsatsarbetet med ett medvetet kritiskt perspektiv för att det är viktigt att problematisera heteronormen. Queerteori föreföll därför som ett självklart val av teori för angripa studien eftersom den handlar om att inta ett kritiskt perspektiv till normer (speciellt heteronormen) samt att den berör kön, sexualitet och samlevnad i stor utsträckning.

I uppsatsen har Harvardsystemet använts vid referenser. Detta beroende på att den ansågs som lämpligast då det skapar ett flyt i texten. Referenssystem med fotnoter riskerar att avbryta läsarens naturliga läsflöde. Även Göteborgs Universitet rekommenderar av samma anledning studenter till att använda Harvardsystemet vid uppsatsskrivande.

4.3. Urval

För att överhuvudtaget kunna skriva en uppsats om ASI var det en självklarhet att läsa igenom och förstå ASI-intervjun samt dess tillhörande manual. För att få en djupare förståelse av ASI-intervjun togs beslutet att det är viktigt att även själv genomgå Socialstyrelsens webbutbildning som beskriver hur ASI-intervjun ska användas samt genomarbetades ett utbildningsmaterial vilket deltagare som genomför ASI-utbildningen får. På Socialstyrelsens hemsida fanns en informations- och utbildningsfilm om ASI som skulle gå att beställa, men

efter att ha varit i kontakt med Socialstyrelsens ansvarige av ASI-utbildningar fick jag veta att den ersatts av webbutbildningen som redan tagits del av. Hen berättade även att det inte finns något specifikt material som berör just de områden som undersöks i uppsatsen mer än det som står i manualen.

För att hitta en ASI-utbildare att intervjua kontaktades i första hand två utbildare genom mail som fanns nära geografiskt. Vid första kontakt med ASI-utbildarna var uppsatsarbetet precis påbörjat och därför fanns ännu inget klart syfte eller informationsbrev att bistå med, därför förklarades i generella drag vad uppsatsen skulle beröra och det utlovades att ett tydligare informationsbrev skulle skickas innan intervjun ägde rum om personen var intresserad av att delta. En mailkontakt upprättades med båda ASI-utbildarna, men en av dem slutade att svara efter andra mailet vilket innebar att den ASI-utbildare med en fortsatt mailkontakt blev respondent i uppsatsen.

Precis som i sökandet efter en ASI-utbildare att intervjua valdes det att även sökas efter socialsekreterare som fanns nära geografiskt. Kriterier för att få vara respondent i denna uppsats var att socialsekreteraren skulle ha arbetat med ASI i minst ett år. I slumpmässig ordning ringdes de olika socialtjänsterna. Kontakt togs med tio förste socialsekreterare eller enhetschefer på olika enheter som arbetade med missbruk innan två respondenter funnits. Detta berodde på att många av enheterna inte hade arbetat med ASI, men många informerade att deras enheter var i en process att implementera metoden.

Tillvägagångssättet att hitta både dokument och respondenter påminner om det som Bryman (2011) benämner som målstyrt urval. Det innebär att enheter väljs ut som är relevanta för de forskningsfrågor som formulerats. Vid ett målstyrt urval består urvalet ofta av enheter på olika nivåer, vilket stämmer överens med denna uppsats. Dels har ASI-intervjun och material som berör den studerats, vilket kan förstås som grunden. Samtidigt har ASI-intervjun berörts på lite av en meta-nivå då intervju genomförts med en ASI-utbildare för att få en djupare och mer nyanserad förståelse av den. Att intervjua socialsekreterare angående deras upplevelse och erfarenheter sätter ett subjektivt och känslomässigt perspektiv på intervjun.

4.4. Genomförande av dokumentstudie

I uppsatsen har ett antal dokument studerats som en del av insamling av empiri. Det viktigaste dokumentet som analyserats är ASI-manualen som innehåller information om ASI, grundintervjun, uppföljningsintervjun samt återkoppling. I manualen har fokus legat på att

analysera grundintervjun och informationen om ASI eftersom uppföljningsintervjuns och återkopplingens innehåll inte avviker från grundintervjun, de kan förklaras som en bantad version av grundintervjun. Utöver ASI-manualen har ASI-utbildningsmaterial samt Socialstyrelsens webbutbildning av ASI analyserats.

Socialstyrelsens webbutbildning om användandet av ASI analyserats. Samtliga dokument har lästs åtminstone vid fyra tillfällen och vid varje läsning har fokuset varit olika till mindre eller större del. Grundtanken har varit att upptäcka teman som berör uppsatsens nyckelbegrepp kön, sexualitet och samlevnad. Vid första läsningen har varje mening i dokumenten bedömts om de berör nyckelbegreppen kön, sexualitet och samlevnad. Har de berört nyckelbegreppen har detta markerats för att användas i analys vid ett senare tillfälle. Ord som befunnit sig i meningar som markerats är kvinna, man, kön, familj, (egna) barn, syskon, bror, syster, son, dotter, släkting, mamma, pappa, mormor, morfar, farmor, farfar, gift, sammanboende, ensamstående, partner, maka, make, ensam, vänner, biologisk-/foster-/adoptiv-/styv-/, hennes, hans, mödravård, pojke, flicka samt gravid kvinna. Vid senare läsning har orden analyserats för sig, i jämförelse med varandra, i sitt sammanhang, utanför sitt sammanhang och med stöd av tidigare forskning, teorier, intervjuer, andra dokument och reflektioner. När uppsatsarbetet närmade sig sitt slut och de flesta delar varit klara har jag erhållit en ny kunskap och förståelse varpå detta har utnyttjats genom att i dokumenten leta efter vad som inte sägs. Ett ifrågasättande har ägt rum där det undersöks om och i sådana fall vilka viktiga delar som berör kön, sexualitet och samlevnad som saknas i dokumenten. Även queera läsningar ha genomförts där sökning efter ”glapp” där avvikelser från heteronormen getts rum.

4.5. Genomförande av intervjuer

För att fånga respondenternas personliga upplevelser och erfarenheter genomfördes det som Bryman (2011) benämner som semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuformuläret innehåller teman där förhandsbestämda frågor ingår, men det lämnas samtidigt rum för frågor som formas under intervjuns gång. Bryman (2011) menar att det viktiga är att respondenten får uttrycka hur hen uppfattar och tolkar i sin omvärld samt lyfta det som hen uppfattar viktigt.

Intervjun med ASI-utbildaren tog plats i ett större samtalsrum på respondentens arbetsplats där vi kunde sitta ostört. Respondenten satt i ett hörn vid ena långkanten av ett bord och jag frågade hen om det var okej att jag satte mig på gaveln för att inte hamna så lågt ifrån, vilket det var. Innan intervjun påbörjades formellt med inspelning upprepades vad som framgick i

informationsbrevet om studiens syfte och tillvägagångssätt för att på så sätt kunna diskutera ASI-intervjun i rätt kontext för uppsatsen. Därefter lades min mobiltelefon på bordet, närmast min respondent, och respondenten fick informationen att den användes till att spela in intervjun. Till intervjun användes en intervjuguide som innehöll en inledning, tre teman samt en avslutning (se bilaga 3). Totalt omfattade intervjuguiden 12 frågor som berördes någon gång under den relativt öppna intervjun. Respondenten fick inte se denna innan. Intervjun föreföll väldigt öppen och avslappnad, men ungefär femton minuter in i intervjun berättade respondenten att hen hade negativa upplevelser och erfarenheter av att ha blivit misstolkad tidigare i intervjusammanhang. Respondenten förklarade att hen skulle försöka hålla sig strikt, saklig och tänka sig för innan någonting sades, så det inte skulle komma ut på fel sätt. För att respondenten skulle känna sig avslappnad och trygg i situationen så upprepades informationen att allt material kommer hanteras anonymt samt att vi tillsammans kan komma fram till ett sätt där hen kan få ta del av vad som kommer användas i uppsatsen. Respondenten beskrev att det kändes bättre då hen fick veta att intervjun kommer hanteras anonymt samt för att hen kommer få ta del av materialet. Efter att vi samtalat kring detta upplevdes hen mer avslappnad och trygg i situationen och vågade reflektera sina tankar högt. Emellanåt kunde intervjun bli nära på oprofessionell då vi kunde avvika från temat och skratta tillsammans, men bedömningen gjordes ändå att intervjun kunde fortlöpa på detta sätt eftersom vi alltid återgick till temat. Dessutom var det särskilt viktigt att vi kunde skapa en trevlig miljö med tanke på oron respondenten haft innan. Under intervjuns gång fick jag erbjudandet av respondenten att vi kunde titta och diskutera alla de frågor jag hade kring ASI-intervjun samt gå igenom utbildningsmaterialet ihop, vilket jag tackade ja till. Detta skapade en djupare förståelse hur en kan använda ASI-intervjun, vilket skulle missats om uppsatsen endast hade dokumentstudier som empiri. Intervjun tog totalt 2 timmar och 40 minuter, inklusive två kortare pauser.

De separata intervjuerna med de två socialsekreterarna blev snarlika. Båda intervjuerna tog plats i mindre bokningsbara rum på deras arbetsplatser där vi kunde sitta ostört. På båda intervjuerna satt vi mittemot varandra. Precis som vid intervjun med ASI-utbildaren så fick socialsekreterarna en upprepning av vad som framgick i informationsbrevet om studiens syfte och tillvägagångssätt för att på så sätt kunna diskutera ASI-intervjun i rätt kontext för uppsatsen. Därefter lades min mobiltelefon på bordet, närmast min respondent, och de båda fick informationen att den användes till att spela in intervjun. I intervjuerna med socialsekreterarna användes en intervjuguide som innehöll en inledning, tre teman samt en

avslutning (se bilaga 4). Totalt omfattade intervjuguiden 16 frågor som berördes någon gång under den relativt öppna intervjun. Respondenterna fick inte se denna innan. I jämförelse med intervjun med ASI-utbildaren blev intervjuerna med socialsekreterarna inte lika avslappnade. Vi höll oss till intervjuguidens olika teman och följde intervjuguiden på ett mer strukturerat sätt än jag väntat mig. Intervjun med den förste socialsekreteraren blev 35 minuter, vilket var betydligt kortare än den andra intervjun som landade på ungefär 55 minuter. Detta kan bero på att vid den första intervjun sa respondenten inledningsvis att hen bara hade en timme på sig att genomföra intervjun, vilket kan ha orsakat att vi omedvetet påskyndade processen.

4.6. Analytiskt tillvägagångssätt

I denna uppsats används en tematisk analys. Att angripa empiri med tematisk analys sker i de flesta kvalitativa analyser, om inte alla, enligt Bryman (2011). Bryman (2011) ger exempel på att antal tillvägagångssätt för att finna och skapa teman, men de teman som tagits fram i denna uppsats har inte utgått från ett namngivet tillvägagångssätt. Både dokumenten och de transkriberade intervjuerna har noggrants lästs vid två tillfällen enbart med avsikten att finna väsentliga teman. Vid första läsningen markerades alla delar som kunde vara väsentliga teman i uppsatsen. De olika tankar som uppstod vid läsningen skrevs ner för att undvika att de glöms bort. Vid efterföljande läsning lades tid ner på att läsa alla markeringar, förstå dem i sitt sammanhang och bedömning gjordes om de skulle vara relevanta teman. Det fanns inte ett medvetet maxantal teman, vilket kan vara viktigt för att inte utesluta något tema på grund av en misstanke om utrymmesbrist. De slutgiltiga huvudteman blev det som var återkommande ämnen och uppfattningar i både dokument och intervjuer. Samtliga huvudteman återfinns som rubriker i resultat- och analysdelen; *Applicerbarhet; ASI-utbildningarna; Hur heteronormen upprätthålls; Hur klienten påverkas; ASI-intervjuns flexibilitet*. Subteman som genomsyras i samtliga huvudteman är kön, sexualitet och samlevnad. Genom att välja dessa subteman som förekommer i frågeställningarna bidrar det till en ökad trovärdighet eftersom frågeställningarna då behandlas utförligt samt att uppsatsen får en genomgående ”röd tråd”.

4.7. Kvalitetsmått

För att få en bild av kvalitén på en studie brukar det ofta talas om att överlägga reliabilitet, validitet och generaliserbarhet (Bryman 2011). Bryman (2011) menar dock att det finns många forskare som menar att det i kvalitativa studier är svårare att tillämpa dessa kvalitetsmått då de från början är ämnade för kvantitativ forskning. Bryman (2011:352)

föreslår att använda två andra grundläggande kriterium som tagits fram av Lincoln och Guba (1985; 1994) för att kunna göra en bedömning av kvalitativa undersökningar; *tillförlitlighet* och *äkthet*. Dock menar Bryman (2011) att deras kriterium äkthet varit omdebatterad då den ofta uppfattats som provokativ. Bryman (2011) beskriver inte vidare vad som kan uppfattas som provokativt, men om en läser igenom delkriterierna kan en förstå vad det kan handla om. Delkriterierna ställer höga krav på studien genom att samtliga delar av ens undersökning ska värderas, till exempel ska det värderas om studien medverkat till att studiens deltagare kan förändra sin situation som undersöks i studien. Kriteriet äkthet har inte blivit något välanvänt i forskningsvärlden till skillnad från kriteriet tillförlitlighet. Därför har denna uppsats utvärderats utifrån kriteriet tillförlitlighet. Detta kriterium utgår från reliabilitet, validitet och generaliserbarhet, men är anpassat för kvalitativ forskning. Tillförlitlighet består av fyra delkriterier; *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *konfirmering*.

Trovärdighet

Motsvarigheten till trovärdighet är *intern validitet*, vilket innebär att en bedömer huruvida slutsatserna som en dragit är trovärdiga eller inte. Bryman (2011) menar att det alltid finns flera redogörelser av en social verklighet, med andra ord menas att det finns det flera sanningar. En trovärdighet av en studie uppnås därför genom att bedöma om det finns en acceptans av andra kring den redogörelse som gjorts i studien. Detta kan göras genom att säkerställa att studien utförts i enighet med de regler som finns samt att en återkopplat resultaten till studiens deltagare för att få dem verifierade i syfte att säkerställa att forskaren uppfattat deltagarna rätt. Dock förekommer det inte någon djupare förklaring till vad som menas med regler. Det går att anta att de menar de regler som finns inom institutionen, vilket framkommer i den studiehandledning samtliga uppsatsskrivare tillhandahållit. Denna har lästs och följts under uppsatsarbetet. Dessutom har de etiska principer som HSFR (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) (u.å) framtagit följts. Mer om detta kan läsas under avsnittet om etiska överväganden. Dock har det inte funnits ett tidsutrymme för att uppsatsens deltagare ska få verifiera de resultat som kommit fram. Däremot har jag under intervjuerna varit noga med att repetera det respondenten sagt, om det funnits en osäkerhet hos mig om vad hen menat, i syfte att ge respondenten en möjlighet att korrigera min förståelse. Den respondent som uttryckte en oro för att bli missförstådd under intervjun har fått verifiera de delar som jag beskrivit ska bli en del av analysen och resultatet (se genomförande av intervjuer). Denna uppsats har dock i första hand varit en dokumentstudie. För att nå en trovärdighet i de slutsatser som dragits utifrån dem har strävan varit att tydligt beskriva vad

som framgick i dokumentet samt tydligt argumentera för slutsatsen. Bryman (2011) menar att fördelen med dokument är att de är av icke-relativt slag, vilket innebär att en i stort sett kan bortse från att påverkans effekter skulle vara en begränsning av validiteten då dokumenten inte skapats i forskningssyfte.

Överförbarhet

Motsvarigheten till överförbarhet är *extern validitet*, vilket innebär en bedömning om i vilken utsträckning som studien går generalisera till andra kontexter utöver den specifika undersökningskontexten. Bryman (2011) menar att fördelen med dokument är att de är av icke-relativt slag, vilket innebär att det i stort sett går bortse från att påverkans effekter skulle vara en begränsning av överförbarheten då dokumenten inte skapats i forskningssyfte. Däremot är det mer komplicerat att hålla en hög överförbarhet när ett begränsat urval gjorts, så som urvalet respondenter till intervjuer (Bryman 2011). För att öka överförbarheten vid intervjuer skall så kallade detaljerade och täta beskrivningar av empiriinsamlingen göras för att det kan underlätta för en bedömning av hur pass överförbara resultaten är till en annan miljö. Detta har gjorts genom att det i metoddelen beskrivs detaljerat hur intervjuerna genomförts. Överförbarheten i denna uppsats torde vara relativt hög om det rör sig om användningen av ASI i andra socialtjänster i landet eftersom att ASI-intervjun och dess tillhörande manual ser likadan ut överallt samt för att samtliga ASI-utbildare i Sverige har genomgått samma utbildning av Socialstyrelsen. Detta innebär att samtliga socialsekreterare som använder sig utav ASI-intervjun har samma dokument och snarlika utbildningar. När det gäller intervjuerna med socialsekreterarna kan det givetvis vara svårt att generalisera upplevelserna och erfarenheterna över samtliga socialsekreterare i landet, men däremot har så kallade detaljerade och täta beskrivningar av intervjuerna genomförts (Bryman 2011).

Pålitlighet

Pålitlighetens motsvarighet är *reliabilitet* som i stora drag rör frågan om ett resultat i en undersökning hade blivit densamma om undersökningen genomförts på nytt. Detta är svårt i samhällsvetenskaplig forskning menar Bryman (2011) eftersom att sociala miljöer och sociala situationer inte går att fixera, utan de är bundna till sin kontext och den tid vilket undersökningen genomfördes. Inom kvalitativ forskning kan det istället talas om pålitlighet, vilket innebär att forskaren ska detaljerat redogöra för alla faser av forskningsprocessen för att läsaren på ett tillgängligt sätt ska kunna få en fullständig bild av genomförandet. Detta har varit en strävan i uppsatsskrivandet. Att ”tänka högt” i uppsatsen har varit ett mål, vilket kan

ha bidragit till pålitligheten. Varje del har beskrivits så detaljerat som nödvändigt och det har varit noga att i denna uppsats inte lämna några tankar därhän, alltså har jag ”tänkt högt”. Bryman (2011) rekommenderar även att låta exempelvis kollegor granska ens forskning i syfte att bedöma om ens teoretiska slutsatser är välgrundade, men detta menar Bryman (2011) är en teknik som inte fått något genomslag då det är en krävande uppgift för kollegor då kvalitativa studier ofta innehåller enorma mängder empiri. Dock har min handledare regelbundet gett feedback på arbetet samt att uppsatsen lästs av en studentkollega och dessa kontakter kan ha bidragit till en ökat pålitlighet.

Konfirmering

Motsvarigheten till konfirmering är *objektivitet*, vilket handlar om huruvida forskningen ska ha genomförts på ett värderingsfritt sätt utan påverkans effekter. Detta handlar egentligen om forskarens förmåga att kontrollera de egna värderingarna så de inte påverkar studien på ett avgörande eller skevt sätt. Det kan dock vara en omöjlig uppgift att nå en fullständig objektivitet så det går att tala om att forskaren istället ska ha agerat i god tro. Detta innebär att forskaren inte medvetet ska ha låtit sina värderingar eller teoretisk inriktning påverka studiens utförande eller resultat (Bryman 2011). Personligen har jag upplevt att det varit svårt att förhålla sig objektiv under uppsatsskrivandet då den berör ett ämne som ligger mig varmt om hjärtat. Under intervjuerna har jag vid något tillfälle velat ställa en fråga som kan upplevas som ledande, men då har jag inlett frågan med att beskriva att frågan kan uppfattas som sådan. Förutom att det undantagsvis ställts någon ledande fråga under en intervju görs bedömningen att jag förhållit mig så objektiv som jag kunnat. Valet av teori var ett strategiskt då den överensstämmer med egna värderingar, men genomförandet och resultatet är alltid baserat på tidigare forskning, empiri och teori – inte mina värderingar, även om de råkar stämma överens.

4.8. Litteratursökning

För att hitta relevanta artiklar och böcker har det huvudsakliga tillvägagångssättet varit att använda Göteborgs Universitetsbibliotekets databas *Supersök*. Nyckelorden har varit ord som på något sätt kan kopplas till kön, sexualitet eller samlevnad samt ASI. Min handledare samt andra studiekollegor som intresserat sig för samma ämnesområden har kunnat ge värdefulla rekommendationer på fler relevanta artiklar och litteratur.

4.9. Etiska överväganden

HSFR (Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet) (u.å) är ett numera nedlagt forskningsråd. De har talat om individskyddskravet vilket hänsyn ska tas till inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Individskyddskravet kan delas upp i krav, de så kallade fyra forskningsetiska principerna; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet*, och *nyttjandekravet*. Dessa finns till för att skydda deltagande individer i forskning mot kränkning, olämplig insyn i deras livsförhållanden, psykisk- och fysisk skada samt förödmjukelse. HFSR menar att dessa är riktlinjer och att dessa inte kan ersätta forskarens egen etiska bedömning och ansvar. I studien har hänsyn tagits till dessa fyra grundläggande etiska principer.

Vid en första kontakt med respondenterna, som skett via mail eller telefon, har de fått en grundläggande information kring uppsatsens syfte och vad deras medverkan skulle bidra med till uppsatsen. Därefter har frågan ställts om de vill delta som respondenter i uppsatsen. Har de samtyckt till en medverkan så har det fått ta del av ett informationsbrev innan intervjun där information kring uppsatsen samt deras rättigheter framgått (se bilaga 1 och 2). Min handledare har innan utskick av informationsbrev läst och godkänt denna. I brevet fick respondenterna bland annat information om mig, vid vilket universitet jag studerar, intervjuens tidsrymd samt uppsatsens syfte och upplägg. Genom brevet blev de medvetna om deras rättigheter som respondenter; de kunde när som helst avbryta sin medverkan utan motivering, allt material som berör dem eller intervjun skulle förstöras då uppsatsen blivit godkänt, de skulle få ta del av uppsatsen då den är klar samt att de skulle hållas anonyma genom att inte nämnas inom vilket geografiskt område de arbetar i, namn eller någon form av kön. Dock missades att informera respondenterna om att uppgifterna de lämnar bara kommer användas till uppsatsen. När uppsatsen är klar och godkänd ska denna skickas till samtliga respondenter med bifogad information om att uppgifterna ej använts till annat än uppsatsbruk samt att de blivit förstöra.

Intervjuguiderna har kontrollerats och blivit godkända av min handledare. All information som samlats in har jag personligen bedömt varit av icke-etiskt känsligt lag, vilket har inneburit att ingen överenskommelse om tystnadsplikt gjorts. Det insamlade materialet från intervjuerna har varit avidentifierade och har aldrig legat framme så någon obehörig ska kunnat ha åtkomst till det. I studien har det endast nämnts att respondenternas arbetsplatser legat mig geografisk nära då urvalet beskrivits, detta för att inte röja på anonymiteten.

En av respondenterna uttryckte under intervjuens gång en oro för att bli misstolkad, då hen hade tidigare erfarenheter av att ha blivit misstolkad i intervjusammanhang. För att respondenten skulle känna sig avslappnad och trygg i situationen så upprepades informationen om att allt material kommer hanteras anonymt samt att vi tillsammans kan komma fram till ett sätt där hen kan få ta del av vad som kommer användas i uppsatsen. Respondenten beskrev att det kändes bättre då hen fick veta att intervjun kommer hanteras anonymt samt för att hen kommer få ta del av materialet. Vid uppsatsens slutfas kontaktades respondenten och fick information om vilka delar av intervjun som skulle användas och i vilket syfte. Respondenten uttryckte att det kändes bra att få ta del av informationen.

4.10. Kritisk reflektion

I stora drag upplever jag en tillfredsställelse över uppsatsen och dess val av metod. Att bygga empirin på dokumentstudier med intervjuer som komplement var bästa valet för undersökningsområdet. Om endast dokument använts som insamlingsmetod hade väsentlig empiri missats då dokumenten i sin allena form inte skulle gett en subjektiv förståelse av användningen av ASI.

Det som har begränsat uppsatsen är min egen bristande kunskap, eller snarare på mitt val att ta mig an det här temat med kännedomen att jag inte behärskar det i en nödvändig utsträckning. Genom uppsatsen betonas vikten av att människor ska behandlas lika oavsett kön, sexualitet och samlevnad. Ändå har jag nu i slutet av min uppsats lagt märke till att jag både medvetet och omedvetet fokuserat mer på vissa människor inom och utanför heteronormen. Det är många människor som skulle kunna uppleva att jag inte problematiserat deras situation i förhållande till ASI ur ett köns-, sexualitets- och samlevnadsperspektiv. Jag väljer att inte resonera vilka människor som skulle kunna uppleva detta, eftersom det finns en risk att då än en gång exkludera personer.

För att få en djupare kunskap om hur en i praktiken ska använda sig utav ASI-intervjun valdes det att genomföra en intervju med en ASI-utbildare. Intervjun var givande och informationsrik, men det fanns en del frågetecken som inte respondenten kunde svara på. Hen hänvisade mig till Socialstyrelsens utbildare av ASI-utbildare vid funderingar. Denna person sitter på Socialstyrelsen i Stockholm. Hade det funnits resurser för det, ekonomiskt och tidsmässigt, hade en önskat varit att ta kontakt med denna person och fråga om hen ville delta som intervjuperson i uppsatsen. Det förekom dock en kortare mailkontakt med Socialstyrelsens utbildare precis vid uppsatsens start där hen förklarade att det inte finns något

specifikt material som berör just de områden som undersöks i denna uppsats mer än det som står i manualen. Utifrån detta gjordes bedömningen att det material som samlats in, dokument och intervjuer, var tillräckligt. Samtycke har givits av Socialstyrelsens ASI-utbildare att nämna vår mailkontakt i uppsatsen.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I denna del kommer empirin att presenteras sammanvävd med en analys utifrån queerteori och tidigare forskning. Huvudrubrikerna i detta kapitel är teman framtagna ur den insamlade empirin medan subteman som genomsyrar texten är kön, sexualitet och samlevnad. I detta avsnitt kommer ASI-utbildaren förkortas till AU, de två socialsekreterarna kommer att förkortas till S1 samt S2.

5.1. Applicerbarhet

Detta avsnitt kan förstås som en inledning till följande avsnitt i detta kapitel. Här presenteras vilka begränsningar i applicerbarheten som funnits i empirin vad gäller frågor i ASI-intervjun som berör subteman kön, sexualitet och samlevnad. Även queera läsningar har genomförts där jag sökt efter ”glapp” där det avvikande har getts rum i det heteronormativa systemet. Avsnittet kommer att fördelas in efter varje område som finns i ASI-intervjun: *allmän information; bakgrund; arbete och försörjning; alkohol- och narkotikaanvändning; rättsliga problem; missbruk, psykiska problem och kriminalitet i släkten; familj och umgänge; psykisk hälsa.*

Allmän information

Allmän information är enligt manualen och webbutbildningen administrativa frågor och ska fyllas i på förhand innan klientmötet (Socialstyrelsen 2013a). I en av frågorna efterfrågas namn. Att på förhand fylla i namn kan vara problematiskt då det inte är säkert att klienten väljer att kalla sig för samma namn som står i folkbokföringen av anledning till sin könsidentitet (Ambjörnsson 2006; Butler 2006;2007; Rosengren 2002 & SOU 2014:91). I allmän information hittas två frågor som berör kön. I en av dem ska personnumret fyllas i (vilket visar på vilket juridiskt kön en tillhör) och på den andra frågan ska det fyllas i om klienten är kvinna eller man. I intervjuerna framkom det att det inte på en gång var självklart att frågan om könstillhörighet berörde juridiskt kön. När det till en början samtalades om första sidan med samtliga respondenter sa alla att en fyller i det klienten uppger, men senare

under samtalen så konstaterade två AU och S2 att könsfrågan rör juridiskt kön eftersom det fylls i på förhand samt för att det endast finns två alternativ. Detsamma gäller personnummer, det fylls i på förhand enligt det juridiska personnummer som tilldelats vid födseln eller efter ändring av juridiskt kön i folkbokföringen. Att fylla i första sidan på förhand kan bli problematiskt så AU i intervjun efter hen tänkt på saken, eftersom klienten då inte får en möjlighet att uttrycka om hen känner sig bekväm med det som är ifyllt. Även om intervjuaren måste följa de juridiska benämningarna enligt regelverk så öppnar det inte upp för diskussion då tanken är att klienten inte ska ta del av första sidan överhuvudtaget. Det resulterar i att intervjuaren måste ta för givet att klienten identifierar sig med det kön som framgår i personnumret. Att på förhand fylla i kön på första sidan utifrån juridiskt kön kan tolkas som det Butler (2007) benämner påbud från samhällets sida där de två könskategorierna inte är någonting frivilligt. Frågorna om personnummer och kön upprätthåller bilden av att samtliga människor ingår i den heterosexuella matrisen vad gäller kön. Detta innebär att den mångfald av andra könsidentiteter som faktiskt existerar osynliggörs och utesluts enligt Butler (2007).

Bakgrund

I bakgrundsdelen berörs klientens boendeformer och medborgarskap. Det efterfrågas bland annat efter mammans och pappans födelseland. Det framgår inte i något dokument huruvida det efterfrågas födelseland av de biologiska föräldrarna eller av det som uppfattas som föräldrar. Oavsett så utgår frågan ifrån att den intervjuade har två föräldrar, inte färre eller fler, samt att föräldrarna identifierar sig med någon av de två motsatta kön som finns till förfogande inom den heterosexuella matrisen (Ambjörnsson 2006; Butler 2007; Rosenberg 2002).

Arbete och försörjning

Här kan ej hittas frågor som berör subteman.

Alkohol- och narkotikaanvändning

Följande text finns som inledning i detta livsområde som berör alkohol- och narkotikaanvändning:

Formuleringen 'till berusning' betyder i följande frågor fem standardglas för män och fyra standardglas för kvinnor. (Ett standardglas = 4 cl starksprit.) (Socialstyrelsen 2013a, sidan 115).

I dokumenten finns inga förklaringar på vad kvinna och man innebär eller om de gjort skillnader mellan könen på grund av en tanke att kvinnor fysiskt tål mindre alkohol än män.

Det ska inte här diskuteras huruvida kvinnor tål mindre alkohol än män eller inte, men här i texten antas det att de valt att separera könen åt på grund av kroppsstorlek i förhållande till intag av alkohol. Enligt Ambjörnsson (2006), Butler (2007) och Rosenberg (2002) finns det personer som varken identifierar sig som kvinna eller man och då blir detta inte applicerbart på dem. Det är också svårt för de personer som genomgått ett juridiskt könsbyte att veta hur de ska förhålla sig: ska de utgå från sitt nuvarande juridiska kön, sitt tidigare juridiska kön, det biologiska könet, könsidentiteten eller något annat?

Rättsliga problem

Här kan ej hittas frågor som berör subteman.

Missbruk, psykiska problem och kriminalitet i släkten

Denna del utgår ifrån att söka efter problem i den biologiska släkten i forskningssyfte (Socialstyrelsen 2013a). Den utgår ifrån ”mammans sida” och ”pappas sida”, vilket innebär att samtliga personer i släkten specificeras som antingen kvinna eller man. Det står till exempel farmor, morfar, syster, bror. Dock är rutorna som avser klientens barn könsneutrala genom att det bara står ”barn”, men könen på barnen ska specificeras i det senare i livsområdet familj och umgänge. När det utgår ifrån de två könen som finns till förfogande inom heteronormen så förutsätts det att samtliga av ens släktingar identifierar sig som kvinna eller man samt åtrår det utpekade motsatta könet (Ambjörnsson 2006).

Familj och umgänge

Det är i detta livsområde som de tre subteman kön, sexualitet och samlevnad berörs mest. Detta kanske inte är helt oväntat med tanke på livsområdets rubrik. Varken i intervjun eller i annat dokument specificeras vad familj innebär, vilket med queera läsningar kan förstås som att det avviker från heteronormen släpps in (Ambjörnsson 2006). Det lämnas utrymme för klienten själv att avgöra vad hen definierar som familj. Däremot begränsas alternativen i livsområdet till vissa personer så som mamma, pappa, syskon, partner/maka/make, egna barn, annan nära släkting, vänner, grannar, arbetskamrater. Vissa relationsalternativ är könsneutrala, som exempelvis ”vänner”. Dock är till exempel ”mamma” och ”pappa” i könsbestämda former och i singular, vilket visar på att heterosexualitet och monogami är det förväntande. Det lämnas inte utrymme för föräldrar som lever i icke-monogama förhållanden eller som identifierar sig som annat än ”mamma” och ”pappa”.

I en fråga ska klienten välja mellan fyra olika alternativ för att beskriva sitt civilstånd, alltså familjerättsliga ställning. Alternativen är: gift; sammanboende; ensamstående men tidigare gift eller sammanboende; ensamstående och aldrig gift eller sammanboende. Den stora begränsningen i denna fråga är för klienter som har fler än ett civilstånd, till exempel gift med en person och bor med en annan person eller med flera andra personer. Det går också att tolka olika vad sammanboende innebär då det inte specificeras i något dokument. I denna del berörs även frågan med vem du bor med och där finns det 9 olika alternativ: med partner och barn; endast med partner; endast med barn; med föräldrar; med släktingar; med vänner; ensam; på institution eller motsvarande; inga stabila levnadsförhållanden. Samtliga alternativ är könsneutrala, men utgår ifrån en monogaminorm eftersom det även här är bara möjligt att välja ett alternativ samt att partner är i singular.

I livsområdet finns även frågor om ”egna barn” och ”inte egna barn”, men det specificeras inte i något dokument vad egna barn innebär. Egna barnen ska könsbestämmas genom att svara på om de är flicka eller pojke. Dessutom ska barnens boendeförhållande specificeras och där finns det en monogami- och heteronorm där det finns exempelvis alternativet ”båda föräldrar”, ”med mamma” och ”med pappa”. Strax därefter kommer en fråga om en väntar barn, vilket könsneutraliserar frågan då samtliga människor kan vänta barn – även de som inte kan bli gravida. Dock fallerar denna könsneutrala fråga när en tittar på instruktioner i manualen, där står följande:

Om en kvinna använder alkohol eller narkotika fråga också om hon har kontakt med Mödravården och har fått information om riskerna för barnet. Fråga också missbrukande män som väntar barn om de har fått information om de risker barnet utsätts (Socialstyrelsen 2013a, sidan 49).

Ovanstående stycke visar på att det görs skillnad mellan kvinnor och män som väntar barn, vilket även påvisar ett antagande att andra kön inte kan vänta barn. Syftet med denna instruktion förfaller så fort en person identifierar sig som annat kön än vars rekommendationer riktar sig mot. Dessutom kan även de personer som är juridiskt män vara gravida i lagens mening efter ett juridiskt könsbyte (Ds 2012:46; RFSL 2013).

Inom livsområdet ska även relationer till vissa personer värderas och där utgår ASI-intervjun ifrån en monogami- och heteronorm genom att könsbestämma vissa personer (exempelvis mamma och pappa) samt för att ”partner, maka eller make” står i singular och delar på en och samma ruta, vilket resulterar i att en klient inte kan värdera relationen till olika partners om hen lever i ett icke-monogam förhållande till exempel (Ds 2012:46).

Psykisk hälsa

Här kan ej hittas frågor som berör subteman.

5.2. ASI-utbildningarna

Samtliga respondenter har genomgått någon form av ASI-utbildning. AU har genomgått en utbildning av Socialstyrelsen för att kunna bli ASI-utbildare och socialsekreterarna har i sin tur genomgått en ASI-utbildning för att kunna tillämpa metoden i arbetet. Alla respondenter menade att utbildningen de genomfört varit bristfällig i någon form vad det gäller frågorna som berör kön, sexualitet och samlevnad. AU berättade att hen inte har något minne av att dessa ämnen diskuterades när hen genomförde den högre utbildningen, utan minns det som att dessa ämnen berördes först när hen höll sina egna utbildningar och deltagarna lyfte upp ämnet. På följande vis förklarar AU detta:

De frågorna som du har tagit upp nu [kön, sexualitet och samlevnad] har kommit upp från det jag började utbilda av deltagare. [---] Jag blev överraskad i varenda utbildning jag hade [...]. Jag kan tycka det är viktiga frågor eftersom jag möter dem när jag är utbildare för grupper (ASI-utbildare).

AU beskriver att hen inte fått kunskap om hur dessa frågor i ASI-intervjun ska behandlas, utan blev överraskad i samtliga utbildningar hen höll då deltagare lyfte dessa ämnen. AU menar att det är viktigt med dessa frågor eftersom de alltid lyfts under utbildningarna samt för att hen beskriver att verkligheten ser annorlunda ut än hur den speglas i ASI-intervjun. AU beskriver hur hen tagit med dessa frågor och lyft dem under en sammankomst för samtliga ASI-utbildare i landet eftersom det kan underlätta för ASI-utbildarna om de har kunskap om dessa återkommande frågor. Statens folkhälsoinstitut (2005) beskriver att det finns en bristande kunskap om personer som inte är heterosexuella cis-personer inom socialtjänsten. Att Socialstyrelsen inte diskuterar kön, sexualitet och samlevnad mer när de utbildar ASI-utbildare främjar inte till att kunskapen inom socialtjänsten utvecklas om det jämförs med Herz (2012) resonemang om att det är nödvändigt för att kunna vara normkritisk.

I undersökningen av Abrahamsson och Tryggvesson (2009) beskrivs det att intervjun inte skall användas på ett rutinmässigt sätt, utan anpassas efter klienten. Vidare menar de att det finns erfarenheter av att resultatet av ASI-intervjun skiljer sig åt beroende på vem som handlagt ärendet. I samtliga intervjuer fick respondenterna ett muntligt exempel på en fiktiv klient med familj där de fick beskriva hur de skulle tillämpat ASI-intervjun. Samtliga respondenter landade i olika svar efter att ha diskuterat högt olika alternativ på hur den kan tillämpas, vilket påminner om det som framgick i Abrahamsson och Tryggvessons (2009)

undersökning. Detta kan förstås som en brist i kunskapen kring hur intervjun ska användas när personer avviker från den heterosexuella matrisen, men det kan också vara en indikation på att ASI-intervjun inte är så fyrkantig och går att använda på ett personligt vis. Det senast nämnda verkar osannolikt i och med att det tydligt framgår i manualen att frågorna är formulerade på ett konkret och sakligt sätt för att uppgifternas standard ska vara likvärdiga, oberoende på vem som intervjuar eller blir intervjuad (Socialstyrelsen 2013a). Det framgår dock i manualen att det är tillåtet att omformulera frågorna så att klienten förstår dem (Socialstyrelsen 2013a), men det innebär inte att ASI-intervjun ska kunna tillämpas på olika sätt med samma exempel. Det är med andra ord förmodligen en rådande brist på kunskap hos respondenterna vilket kan det vara en indikation på att ASI-utbildningarna antingen inte berör detta tillräckligt eller att utbildningarna lär ut olika.

5.3. Hur heteronormen upprätthålls

Antagande om att alla är monogama heterosexuella cis-personer

Att undersöka hur normer (främst heterosexualiteten) uppstår, fungerar, upprätthålls och ifrågasätts är queerteorins fokus beskriver Ambjörnsson (2006). Det går att se att ASI-intervjun är influerad av heteronormen när alternativen i intervjun är applicerbara främst på monogama heterosexuella cis-personer. Detta innebär personer som identifierar sig med samtliga aspekter av kön, åtrår det utpekade motsatta könet samt lever i eller önskar att leva i monogami. Utifrån Ambjörnsson (2006) och SOU 2014:91 texter får det att förstå att intervjun bidrar till att fortsatt konstruera bilden av att personer inom den heterosexuella matrisen har det mest normala, naturliga och åtråvärda sättet att leva på. Ambjörnsson (2006) och Rosenberg (2002) beskriver att allt som anses som normalt även har en utpekad motsats enligt queerteorin. Monogama heterosexuella cis-personer anses som det normala och ingår i den heterosexuella matrisen medan resten är motsatsen. Att stå utanför heteronormen innebär inte att personerna exkluderas, men de är den avvikande delen utav den. Detta går tydligt att se i empirin där ASI-intervjun är applicerbar på monogama heterosexuella cis-personer och därmed upprätthåller en bild av att det är det normala medan andra är motsatsen och får inte samma plats i intervjun. Personer utanför heteronormen får existera och genomföra ASI-intervjun, men deras verklighet blir dold på grund av de begränsade svarsalternativen i intervjun.

Stereotypa föreställningar

I SOU 2014:91 beskrivs det att det inom heteronormen finns en bild av att vissa egenskaper följer med ett visst tilldelat kön. Enligt Ambjörnsson (2006) och Butler (2006) identifierar sig inte alltid personer med den stereotypiska föreställningen om hur en förväntas bete sig utifrån sin sexualitet och (tilldelade) kön. I samma stund som en klient i ASI-intervjun uppger sin verklighet är det möjligt att socialsekreteraren utifrån informationen om kön och eventuell sexualitet föreställer sig hur denna person ska vara. Enligt Hall (1997 refererad i Ambjörnsson 2006) tar människor lätt fasta på ett antal lättförståeliga erkända egenskaper hos en grupp av människor och det blir dessa få egenskaper som får stå för allt hos dessa människor. Det blir en förvrängd, överdriven och förenklad bild av en person. Enligt Ambjörnsson (2006) och Herz (2012) finns det en risk att de stereotypiska föreställningarna som socialsekreteraren har speglar sig i mötet med klienten genom fortsatt performativa handlingar gentemot klienten. Statens folkhälsoinstitut (2005) beskriver att undersökningar visar på att socialtjänsten har en bristande kunskap om personer som inte är heterosexuella cis-personer, vilket därför leder att de utgår ifrån heteronormen i bemötandet med klienter.

Herz (2012) har skrivit en doktorsavhandling som visar på att det fanns en genomgående röst bland socialsekreterare på en socialtjänst om att alla klienter ska möta samma förutsättningar oavsett kön. Herz (2012) menar dock på att det inte ser ut så i praktiken. Hen menar att kön alltid är närvarande i det sociala arbetet, klienten kategoriseras och bedöms utifrån det även om det inte är socialsekreterarnas egentliga vilja. Socialsekreterarna i studien talade om sina klienter i termer av att vara antingen ”kvinna” eller ”man” vilket reproducerade bilden av två stabila identiteter. Även i ASI-intervjun kategoriseras klienterna in i kön. Detta skapar föreställningar om vad personen bär med sig för egenskaper på grund av heteronormen. I studien kunde Herz (2012) se att bemötandet och bedömningarna var olika för de personer som kategoriserades som kvinnor respektive män på socialkontoret. Klienterna blir enligt Herz (2012) låsta och tillåts inte rörelseutrymme genom kategoriseringen.

ASI som evidensbaserad metod och statistikverktyg

ASI är en evidensbaserad metod och Herz (2012) menar att evidensbaserad praktik inom socialt arbete påverkar synen på positionella maktasymmetrier, så som kön, eftersom de baseras på teoretiska antaganden. I ASI-intervjun kategoriseras klienterna och intervjun avgör hur socialsekreterare skriver bedömningar och beslut. Genom de evidensbaserade metoderna konstrueras klienter enligt Herz (2012). En metod kan alltså reproducera exempelvis bilden av heteronormen som det normala utan att socialsekreterarna varken behöver eller kan ta ansvar

för handlingarna. Herz (2012) menar att för att kunna göra en bedömning inom socialtjänsten krävs det att någonting mätbart undersöks och för att någonting ska vara mätbart krävs kategorisering - därför blir klienterna antingen kvinnor eller män.

I studien av Abrahamson och Tryggvesson (2009) beskrivs det att det fanns ett samförstånd inom en socialtjänst i studien om att socialsekreteraren skall på ett respektfullt sätt utreda och bedöma klientens behov av hjälp. Det är klientens välbefinnande som ska prioriteras enligt politikerna och verksamhetscheferna i båda socialtjänsterna som undersöktes. Samtidigt finns en förväntan på socialsekreterarna att uppfylla de mål som finns inom socialtjänsten. Att använda ASI i arbetet ansågs viktigt eftersom det även fyller en statistisk funktion som kan användas när verksamheten ska utvecklas. Ibland kunde socialsekreterare bedöma att en ASI-intervju inte var lämplig att genomföra med vissa klienter, men samtidigt fanns en önskan från ledningen att få in ASI-intervjuer till statistik. Om vi kopplar detta till användandet av ASI-intervjun med personer som inte ingår i den heterosexuella matrisen kan den bedömas vara olämplig då den inte är applicerbar, men det finns en press från ledningen att använda metoden. Detta innebär att socialsekreterarna trots annan bedömning kan välja att genomföra en ASI-intervju. Eventuellt får socialsekreterarna använda det som Herz (2012) benämner som omskrivningar i användandet för att intervjun inte är applicerbar, vilket i sin tur leder till att statistiken blir felaktig eftersom intervjun tillämpats felaktigt. Eftersom ASI-intervjuer används till forskning (Socialstyrelsen 2013a) kan det bli missvisande när personer får anpassa sitt svar utefter de svarsalternativ som finns till förfogande i intervjun. Det blir till exempel endast möjligt att jämföra kvinnor med män, eftersom det inte finns andra kön som alternativ i intervjun och den begränsas till monogam heterosexualitet i många lägen när släkten delas upp i två kön. Detta kan tolkas som att forskning som grundas på statistik framtagen genom ASI-intervjun automatiskt måste utgå från heteronormen.

Varför intervjun fortfarande är heteronormativ

Ett svar till varför intervjun fortfarande kan förstås som heteronormativ är att ASI-intervjun togs fram för 35 år sedan i USA (McLellan et al. 1980; McLellan et. al. 2006) och då hade homosexualitet avskrivits som ett sjukdomstillstånd bara sju år tidigare (The American Psychiatric Association 1973). Desto längre bak i tiden en går, desto svårare hade samhället för att erkänna människor som avvek från den heterosexuella matrisen beskriver Ambjörnsson (2006) och RFSL (u.åa). Tiden för skapandet av intervjun kan ha bidragit till en mer heteronormativ intervju än om den gjorts idag. Varför ASI-intervjun och dess tillhörande utbildningar fortfarande kan förstås som normativ, trots revideringar, kan bero på att

intervjuns validitet och reliabilitet inte ska äventyras (McLellan et. al. 2006). McLellan et.al (2006) beskriver att förändringar i intervjun kan innebära att metoden inte med säkerhet är evidensbaserad och skulle därför kräva nya undersökningar utifrån validitet och reliabilitet. När McLellan et. al (2006) skrev en utvärderande artikel av sin egen framtagna metod ASI så beskriver de att metoden noggrant granskats och analyserats innan utgivning och vid revideringar eftersom det är viktigt att metoden stämmer överens med samtidens kunskapsläge. De beskriver också att den godkänts utifrån diskrimineringsvaliditet utifrån båda könen. När de kritiskt granskar metoden tillstår de att intervjun kan vara svår att applicera på vissa ”speciella populationer” där de syftar på kvinnor, etniska minoriteter och personer med beroende kombinerat med psykisk eller fysisk problematik. Den enda gruppen de syftar på som kan kopplas till denna uppsats är kvinnor. I artikeln beskrivs det att problematik som kan drabba kvinnor, så som graviditet och föräldraskap, inte ges tillräckligt utrymme i intervjun (McLellan et. al. 2006). Enligt Butler (2007) konstrueras två begripliga kön inom den heterosexuella matrisen: kvinnor och män. När McLellan et.al. (2006) utgår ifrån ”båda” könen går det att förstå att de har ett heteronormativt perspektiv på kön där de jämför kvinnor och män stundvis som motsatser med olika problematik. Att det sedan finns en bild av att kvinnor med missbruksproblematik kan ha problem med graviditet och föräldraskap kan visa på att de utgått från stereotypiska föreställningar som ofta förknippas med kvinnor (Ambjörnsson 2006; Herz 2012). När personerna som tagit fram ASI och som ansvarar för revideringar på originalet sannolikt har ett heteronormativt perspektiv påverkar detta tänkbart de andra versionerna som finns i världen. Hade McLellan et. al. (2006) problematiserat heteronormen och förändrat intervjun utefter det hade det kunna bidra till en mer normkritisk utformning av ASI-intervjun världen.

Ett annat svar till varför ASI-intervjun fortfarande kan förstås som heteronormativ kan vara att den större majoriteten av klienter som genomfört ASI-intervjun varit monogama heterosexuella cis-personer och därmed tillhört den heterosexuella matrisen. Butler (2006) menar att de flesta människor anpassar sig utefter det som anses som normalt i den heterosexuella matrisen. Samtliga respondenter menade att klienter också kan förvränga sin verklighet för att passa in i intervjuns svarsalternativ. Det skulle innebära att det sällan uppstår friktioner i användandet av intervjun, vilket kan ha resulterat i att ingen revidering kring dessa frågor har upplevts nödvändig att genomföra.

Hur heteronormen i ASI-intervjun kan utmanas

Enligt Foucault (refererad i Ambjörnsson 2006) existerar makt, och därmed också en svagare part, i alla relationer. När klienten som avviker från heteronormen uttrycker sin verklighet under en ASI-intervju kan detta tolkas som ett motstånd till någon i maktposition. Även S1 menade att klienten är i en försvagad position i mötet eftersom det är klienten som är i beroendeställning när hen är hjälpsökande. På följande sätt beskriver S1 det:

Dessutom kommer frågan från en maktposition, du kommer du ansöker och oftast kommer du från en väldigt försvagad position. En myndighet kräver dig på det här svaret, att det är problematiskt (Socialsekreterare 1).

Enligt S1 kan klienten vilja vara tillmötesgående och svara på en fråga i ASI-intervjun utefter vad som hen tror förväntas, kanske helt anpassa sina svar efter de alternativ som finns till förfogande i intervjun. När en person inte är en monogam heterosexuell cis-person och uttrycker sin verklighet under en ASI-intervju kan detta tolkas som det Ambjörnsson (2006) benämner som en subversiv handling. Klientens verklighet stör och utmanar intervjuens heteronormativa utformning. Personen rubbar på föreställningen om de stabila identiteterna som erkänns inom den heterosexuella matrisen: kvinna, man och heterosexualitet. När heteronormativiteten i ASI-intervjun utmanas blir det en queer handling, det blir ett glapp där det avvikande får plats (Ambjörnsson 2006). Men om klienten uppger sin verklighet är det heller inte säkert att det är i ett subversivt syfte, speciellt osannolikt är detta om klienten känner att hen är i en försvagad position. Däremot blir konsekvensen av klientens ärlighet något subversivt även om detta inte är syftet enligt Ambjörnsson (2006).

5.4. Hur klienten påverkas

Klienten vågar inte uttrycka sin verklighet

S2 sa ”som man frågar får man svar” när det under intervjun diskuterades huruvida en klient vågar uttrycka sin verklighet eller inte under ASI-intervjun. Samtliga respondenter uttryckte att frågorna och svarsalternativen i intervjun som berör kön, sexualitet och samlevnad var mer eller mindre begränsande och behövde neutraliseras eller kompletteras med fler svarsalternativ. S2 menade att när frågor i ASI-intervjun är begränsade till fasta svarsalternativ så öppnar det inte upp för ett annat svar. Detta var en genomgående uppfattning hos respondenterna. AU och S1 uttryckte att ansvaret samtidigt ligger på klienten att lyfta och uttrycka sin verklighet, detta kan en se utifrån citaten som presenteras nedan.

Om personen har några kommentarer till det då behöver ju den personen säga det i det läget då. Så det är upp till den personen lite grann då, eller rätt mycket att yppa den tveksamheten i sådana fall (ASI-utbildare).

Ovanstående citat är hämtat från intervjun med AU när det diskuteras kring frågan på första sidan där det ska fyllas i kvinna eller man som kön. AU menar att eftersom intervjuaren ska fylla i första sidan innan intervjun med klienten påbörjas så är det bra om en visar vad som fyllts i utefter det juridiska spektrumet. På så sätt får klienten en möjlighet och även ansvaret att kommentera det som fyllts i.

[Klienten får] någonstans påtala om den vill berätta eller välja att inte göra det. /---/ Om jag inte vet något annat så får personen signalera (Socialsekreterare 1).

Detta kan förstås som att S1 menar att ansvaret ligger hos klienten att berätta om sin verklighet eftersom att intervjuaren inte kan veta hur klientens verklighet ser ut. Det skapas en form av obalans där klienten å ena sidan förväntas ta ansvaret att uttrycka sin verklighet, samtidigt som det finns en tro hos respondenterna att klienten kan undvika att uttrycka sin verklighet på grund av intervjuns fyrkantighet. S1 menade också att när det är en myndighetsperson som genomför ASI-intervjun kommer frågan från en maktposition som kräver ett svar av klienten som är i en försvagad position. Hen beskriver att en klient har mindre makt i mötet där ASI-intervjun genomförs då hen förmodligen ska få någon form av bedömning som påverkar ens liv. Det kan därför vara svårt att ifrågasätta eller uttrycka sin verklighet menar S1 då klienten vill prestera det som förväntas av en – det vill säga tillhöra de alternativ som finns till förfogande i ASI-intervjun. S1 menade att om klienten väljer att inte uttrycka sin verklighet gällande kön, sexualitet och samlevnad så respekteras klientens integritet, samtidigt som det osynliggör klientens bakgrund. S2 uttrycker ett liknande resonemang genom att beskriva att när det i ASI-intervjun inte finns passande svarsalternativ för alla så skapar det en illusion att det är ett ”icke-problem”. Båda dessa resonemang kan kopplas till tystnaden som Ambjörnsson (2006) beskriver. Personer som avviker från den heterosexuella matrisen förväntas befinna sig i tystnaden för att inte störa den heterosexuella normen. Detta är det mest förekommande förtrycket mot icke-heterosexuella personer enligt Ambjörnsson (2006) eftersom de då ignoreras, de förväntas befinna sig och vara kvar i ”garderoben”. Utifrån ovan nämnda resonemang går det att utläsa att ASI-intervjun förmodligen bidrar till ett förtryck då det inte finns lämpliga svarsalternativ och därmed hänvisas de till tystnaden. När klienterna förväntas ta ansvaret själv att uttrycka att alternativen i ASI-intervjun inte är tillräckliga kan det förstås som ett resultat av den

heterosexuella matrisen där de måste flagga med sin avvikelse för att de inte inkluderas i heteronormen (Rosenberg 2002).

Hur kan klienten uppleva det

Samtliga respondenter fick frågan vad de tror att det gör med klienten om deras verklighet vad gäller kön, sexualitet och samlevnad inte passar in i ASI-intervjun. Citaten nedan visar hur respondenterna resonerade.

Vuxna personer som kommer från htbq-familjer har fått svara på den typen av blanketter ständigt [...]. Man har ett förhållningssätt till det oftast redan [...], man är lite matt (Socialsekreterare 1).

Det beror nog på vilken fråga. Är det frågan om kön så är den dels väldigt kränkande, men samtidigt så är de vuxna så har de utsatts för den kränkningen om och om igen. Så jag tror att de har viss vana i det fallet egentligen. De har hanterat myndigheter som har en förutfattad mening, men att det är kränkande. Men sen om frågor om föräldraskap och sånt, det tror jag är mindre kränkande om man kan förklara varför. Är det ärlighet kan de förstå begreppet [...]. Där är det mindre känsligt, för där avviker man mindre än vad man gör i könsfrågan [---]. Jag tror de är mer fokuserade på att få hjälp kring just det [missbruket] än att känna sig kränkta (Socialsekreterare 2).

Samarbetsklimatet kan påverkas [---]. När man inte känner sig lyssnad på så tystnar man, tappar lust att medverka [...]. Man känner lite 'vafan, det här känns inte så bra, det gäller inte mig'. Då blir man utanför det hela istället för att ta chansen som innebär om man har allvarliga missbruks- och beroendeproblem [...]. Märker jag att jag blir lyssnad på och sedd som den jag är så växer jag ur det och vill samarbeta. Ett bra samarbete med min socialsekreterare är a och o för att jag ska kunna tillgodogöra den hjälpen jag kan få för att ta mig ur detta [...]. Alliansen är jätteviktigt mellan behandlare och klient. Då måste den även innefatta personer som inte ingår i det som är normen. Så det kan bli negativa konsekvenser om man inte lyssnar med det örat (ASI-utbildare).

Samtliga citat visar på att det finns en tanke om att en icke-applicerbar ASI-intervju kan bidra till negativa konsekvenser för individen. Det finns en tro om att klienten upplever en trötthet på att inte passa in i blanketter, att det kan vara kränkande samt att det kan skada samarbetsklimatet och behandlingen. Samtidigt menar socialsekreterarna att människor som avviker från heteronormen har en vana av att inte passa in. Detta kan detta tolkas som att det inte är särskilt kränkande att det händer igen i ASI-intervjun. Detta går att förstå det som att de normaliserar det förtryck som personer som avviker från heterosexuella matrisen utsätts för där de förväntas tillhöra den heterosexuella matrisen (Ambjörnsson 2006; Butler 2007; Rosenberg 2002). I SOU 2014:91 står det att ett antagande om att personer ingår i den heteronormen är en form av diskriminering.

Lågt förtroende för socialtjänsten

I en studie av Statens Folkhälsoinstitut (2005) framkommer det att hälften av alla homo- och bisexuella upplever lågt förtroende för socialtjänsten, vilket är ett lägre förtroende i jämförelse med övriga befolkningen. De beskriver att det finns undersökningar som visar att det finns erfarenheter att bli ifrågasatt och kränkt på grund av sin läggning och/eller könsidentitet. Utifrån det som framkommer av Statens Folkhälsoinstitut (2005) är möjligt att homo- och bisexuella personer kan uppleva sig ifrågasatta och kränkta om de genomför en ASI-intervju där frågorna i huvudsak är applicerbara på heterosexuella personer. Personer som söker sig till socialtjänsten befinner sig ofta i en utsatt situation där de behöver någon form utan stöd och att då uppleva att en inte blir riktigt bemött för den en är kan påverka personens hälsa och välbefinnande negativt enligt Statens Folkhälsoinstitut (2005). Det låga förtroendet till socialtjänsten leder ibland till att personer undviker kontakt med socialtjänsten trots att behovet finns och rätten till stöd finns. I studien beskrivs det att undersökningar visar på att socialtjänsten har en bristande kunskap om personer som inte är heterosexuella cis-personer, vilket därför leder att de utgår ifrån heteronormen i bemötandet med klienter (Statens folkhälsoinstitut 2005).

En studie av Engström och Armelius (2002) visar på att 95 procent av klienter som deltagit i en ASI-intervju har en acceptans till metoden, varav 85 procent av dem hade en positiv inställning till intervjun. I Abrahamsons och Tryggvessons (2009) undersökning beskrivs det att socialsekreterare upplever ASI-intervjun bidrar till ett positivt relationsskapande. Den information som framkommer i ovan studier talar delvis emot det som diskuterats tidigare i detta avsnitt, att personer kan känna sig förtrycka och kränkta av ASI-intervjun. Butler (2007) för dock ett resonemang om att de flesta påverkats av de performativa handlingarna som sker i samhället, vilket kan tyda på att deltagarna i studierna kan ha anpassat sig utefter den heterosexuella matrisen, alltså varit monogama heterosexuella cis-personer. Detta innebär alltså att de inte utsätts för något förtryck i frågorna som rör kön, sexualitet och samlevnad eftersom de tillhör den parten som är accepterad. Socialsekreterarna i denna uppsats uttryckte en tro om att klienter som avviker från heteronormen har en vana av att inte passa in i blanketter och liknande, vilket kan resultera att de inte upplever frågorna kring kön, sexualitet och samlevnad som kränkande. S2 sa även under intervjun att hen tror att det råder en heteronormativ kultur bland de personer som vänder sig till socialtjänsten vid missbruksproblematik. Hen menar att personer som står utanför heteronormen kan känna att socialtjänsten inte är en välkomnande myndighet för dem, utan vänder sig till sjukvården

istället för att så stöd. Detta skulle i praktiken innebära att de personer som S2 talar om inte genomför ASI-intervjun, vilket innebär att de möjligtvis inte ingått i studien av Engström och Armelius (2002) eller mött socialsekreterarna i Abrahamssons och Tryggvessons (200) studie. Enligt Statens folkhälsoinstitut (2005) beskrivs att fler hbtq-personer befinner sig i ett riskbruk av alkohol samt THC i jämförelse med övriga befolkningen, vilket innebär att det kan vara problematiskt om de väljer bort socialtjänstens stöd i nykterhet om de inte upplever det som en välkomnande myndighet. Om vi går tillbaka till Engströms och Armelius (2002) studie så visade den på att sex av de 76 klienterna i deras studie upplevde någon eller några delar av ASI-intervjun kränkande, men det fanns inte uppgifter om vad fyra av dem upplevt som kränkande. Det går inte att utesluta att de fyra klienterna som känt sig kränkta av okänd anledning faktiskt känt sig kränkta för att deras verklighet kring kön, sexualitet eller samlevnad inte getts utrymme under intervjun.

5.5. ASI-intervjuns flexibilitet

I samtliga intervjuer och dokument som undersökts finns en genomgående uppfattning om att ASI-intervjun är till för klienten. Det klienten säger och uppfattar är det som gäller och ska framträda i intervjun. I ASI-manualen står följande: ”För hela intervjun gäller att det är klientens egna svar som ska noteras” (Socialstyrelsen 2013a, sidan 14). Samtliga respondenter talade bland annat om att klienten i intervjun har tolkningsföreträde, att det klienten uppger inte ska ifrågasättas och att det är viktigt att lyssna in vad klienten egentligen säger. AU var väldigt tydlig med att det alltid är klientens uppfattning som styr. Socialsekreterare ska enligt AU vara lyhörda och visa stor respekt för klienten. Hen benämner ASI-intervjun som *klientens arena*.

I tidigare avsnitt under detta kapitel går det att se att ASI-intervjun kan ha en begränsande effekt för klienten om hen avviker från den heterosexuella matrisen. Dock framkommer det i empirin att ASI-intervjun trots sina begränsande frågor och svarsalternativ inte är helt oflexibel. Upplever klienten och faktiskt vågar uttrycka att hen har en annan verklighet än de svarsalternativ som finns till förfogande i intervjun kan detta räddas upp av intervjuns kommentarsfält. I ASI-intervjun finns en tillhörande kolumn med tomma textrader tillhörande varje livsområde, bakgrund samt forskningsdel där intervjuaren kan föra anteckningar eller kommentarer av sådant som inte framkommer genom de förutbestämda svarsalternativen (Socialstyrelsen 2013a). AU förklarade kommentarsfälten på följande sätt:

Där är det fri text. Där är det då kommentarer som kan komplettera den här [ASI-intervjun]. Räddningen som gör att ASI klarar sig trots att den är lite fyrkantig i vissa avseenden, det är kommentarsfälten. Så kommentarsfälten är räddningen som gör att den ändå går att använda när inte verkligheten är så lätt att passa in (ASI-utbildare).

AU talar om kommentarsfälten som räddningen när intervjun är för snäv eller begränsad. Samtliga respondenter underströk vikten av att använda sig utav kommentarsfälten som finns i intervjun när alternativen var begränsande av klientens verklighet. I dokumenten kan en förstå det som att kommentarsfälten ska fylla en funktion av påfyllnad till ett valt svarsalternativ, snarare än kompensera begränsade svarsalternativ (Socialstyrelsen 2013a). På detta sätt menade även AU, men hen menade också på att de går att använda när svarsalternativen är begränsande. Detta påminner om när Rosenberg (2002) beskriver att hbtq-personer inte är exkluderade från heteronormen, men är den avvikande delen utav den. De får finnas, men inte ges utrymme. Precis som vid en ASI-intervju så får alla med missbruks- eller beroendeproblematik genomföra den, men personer som avviker från heteronormen får ofta inte plats i frågornas utformning eller i dess svarsalternativ. De hänvisas till kommentarsfälten, som finns till förfogande när klientens verklighet avviker från det som underförstått anses som normalt i intervjun.

Till den första sidan, allmän information, finns dock inget kommentarsfält till förfogande. Detta livsområde behandlar bland annat namn, personnummer och kön. Att den första sidan inte innehåller kommentarsfält är begränsande för de områden som berörs där. Det kan tyda på att det inte är meningen att klienten ska kunna yttra sin uppfattning och verklighet vad gäller allmän information. I Ambjörnssons (2006), Butlers (2006) och Herz (2012) texter går det att tolka det som att de två könen kvinna och man som ges plats inom den heterosexuella matrisen är mer svårubbade än heterosexualiteten. Detta kan bero på att kön enligt Ambjörnsson (2006) och Rosenberg (2002) ofta måste identifieras innan sexualitet kan identifieras och därmed förstås ha ett mer stabilt värde. Att det inte finns kommentarsfält till den första sidan där kön behandlas kan tolkas som att det förstås som något orubbligt, men där relationer behandlas finns kommentarsfält vilket kan visa på en förståelse att det är möjligt att rubba på bilden av heterosexualitet och monogami som någonting absolut.

I samtliga dokument framgår instruktioner till intervjuaren där det står att inga svarsrutor ska lämnas tomma. I de fall personen inte vet eller inte vill svara kodas med X och när frågan inte är relevant kodas detta med N. N ska enligt manualen och webbutbildningen användas när svaret inte är applicerbar på klienten, till exempel när det är frågor om klientens barn och

klienten har inga barn. Detta tillsammans med annan information om intervjun, ska klienten få kännedom om innan intervjun påbörjas (Socialstyrelsen 2013a). Det framgår inga instruktioner om att N kan användas på frågor där svarsalternativen är begränsade, till exempel frågor där det finns endast två alternativ på kön eller att partner endast finns i singular. Klienten hänvisas då till att antingen välja något som inte stämmer eller välja att inte svara med X. Kommentarsfältet kan sedan vara det område som specificerar vad som gäller för den enskilde klienten.

6. DISKUSSION OCH SLUTSATS

I samhället tas det ofta för givet att människor ingår i den heterosexuella matrisen genom att vara en monogam heterosexuell cis-person (Ambjörnsson 2006; Butler 2006;2007; Rosengren 2002). Det har varit uppsatsens syfte att undersöka om detta även görs i den etablerade bedömningsmetoden ASI som används i majoriteten av Sveriges kommuner och landstings missbruksvårdsenheter (Socialstyrelsen 2013a). Uppsatsens namn *Klientens arena?* visar på att syftet handlar om att undersöka huruvida ASI-intervjun verkligen är klientens arena så som respondenterna samt dokumenten antyder att det ska vara. Tanken är att det klienten säger och uppfattar är det som ska framträda, klienten ska mötas av respekt under ASI-intervjun och klienten ska ha tolkningsföreträdare (Socialstyrelsen 2013a).

För att göra det enkelt skall syftet i dess original presenteras och därefter kommer frågeställningarna att besvaras en efter en. Avslutningsvis ges en sammanfattande slutsats följt av en diskussion om metodlogiska konsekvenser för resultatet.

6.1. Utifrån syfte och frågeställningar

Syftet

Syftet är att undersöka om och i sådana fall hur heteronormen upprätthålls i ASI-intervjun samt undersöka vilka eventuella problem intervjun kan medföra med dess utformning.

Hur behandlas kön, sexualitet och samliv i ASI-intervjun, i instruktioner om ASI samt på ASI-utbildningen?

Vid genomgång av samtliga dokument gick det att se att det fanns en förväntan om att klienter som genomför ASI-intervjun ingår i heteronormen. Detta kunde förstås genom att se hur frågorna med dess alternativ var utformade efter könen kvinna och man med heterosexualitet som grund där det talades om ”mammans sida” och ”pappas sida”. När det rörde frågor om

samliv där klienten ska uppge sitt civilstånd samt boendeförhållande fanns endast alternativ i singular vad gällde partner, maka och make. Samtliga respondenter uttryckte att frågorna med dess svarsalternativ i intervjun som berör kön, sexualitet och samlevnad var mer eller mindre begränsande och behövde neutraliseras eller kompletteras med fler svarsalternativ. De olika begreppen som finns i ASI-intervjun som berör uppsatsens subteman kön, sexualitet och samlevnad specificeras sällan i de olika dokumenten som undersökts i uppsatsen. När det inte specificeras lämnas ansvaret att tolka begreppen till socialsekreteraren. Statens folkhälsoinstitut (2005) beskriver hur det inom socialtjänsten finns en bristande kunskap om dessa frågor, vilket resulterar i att de anställda ofta utgår från heteronormen. Att lämna begrepp för öppen tolkning blir därför problematiskt för sannolikt kommer socialsekreteraren utgå från heteronormen på grund av bristande kunskap. Att frågorna och svarsalternativen är anpassade för monogama heterosexuella cis-personer går utifrån Ambjörnssons (2006), Butler (2006;2007), Rosengren (2002) och SOU 2014:91 texter förstå som bidragande till en fortsatt konstruktion om att livet inom heteronormen är det normala, naturliga och åtråvärda sättet att leva på.

Samtliga respondenter uttryckte att ASI-utbildningen inte behandlade ämnena kön, sexualitet eller samlevnad i nödvändig utsträckning. Detta resulterade i att socialsekreterarna i uppsatsen resonerade olika hur intervjun skulle tillämpas när de fick ett exempel på en klient som inte ingick inom den heterosexuella matrisen. Denna bristande kunskap kan förstås vara en kedjereaktion uppifrån Socialstyrelsens utbildning där dessa frågor förefaller obehandlade. Detta innebär att ASI-utbildarna i sin tur inte har kunskapen att behandla dessa frågor när de utbildar socialsekreterare. Socialsekreterarna i sin tur har inte fått verktyg till att tillämpa ASI-intervjun på ett icke heteronormativt vis i det enskilda klientmötet. Att socialsekreterare skulle tillämpa intervjun på olika sätt kan tolkas som det Herz (2012) benämner som omskrivning. Om klienter av olika anledningar inte passade in i socialtjänstens ramar kring förståelse av kön, sexualitet eller familj så tvingades socialsekreterarna till att göra omskrivningar i arbetet för att klienter skulle passa in i ramarna, vilket påminner om situationen om att respondenterna tvingades hitta alternativa sätt att tillämpa ASI-intervjun.

McLellan et. al. (2006) skapade ASI-intervjun 1980. År 2006 skrev de en artikel där de utvärderade metoden. De beskriver att de genomfört ett antal revideringar av ASI-intervjun för att den ska stämma överens med samtidens kunskapsläge, men områden som berört kön, sexualitet och samlevnad har lämnats orörda. De riktar dock självkritik mot intervjun när det handlar om att behandla kvinnors problemområden, så som graviditet och föräldraskap.

Utifrån vad Ambjörnsson (2006) och Herz (2012) beskriver om stereotypiska antaganden går det att förstå att McLellan et.al. (2006) har stereotypiska föreställningar där kvinnor förväntas ha problematik som är typsikt förknippat med femininitet. Att inkludera problem som kan förknippas med kvinnor är något McLellan et. al. (2006) överväger att införa vid nästkommande revidering. När de personer som uppfunnit och ansvarar för revideringar av ASI problematiserar metoden med ett heteronormativt perspektiv är det förståeligt att det kan skapas ett heteronormativt användande av intervjun. När det finns forskning och teorier som indikerar på att personer som avviker från heteronormen upplever sig kränkta eller förtryckta av myndigheter när de utgår från heteronormen borde detta ha tagits mer hänsyn till vid tidigare revideringar och i kritikdelen i artikeln (se exempelvis Ambjörnsson 2006; Butler 2006;2007; Herz 2012; Statens folkhälsoinstitut 2005).

Det standardiserade användandet av evidensbaserade metoder kan medföra enligt Herz (2012). Hen beskriver att socialsekreterare ofta varken behöver eller kan ta ansvar för de handlingar som metoden utmynnar i eftersom de måste följa anvisningarna standardiserat. ASI-intervjun i detta fall kan förstås utgå från heteronormen vilket innebär att bedömningarna och behandlingarna som görs utifrån intervjun påverkas av heteronormen. Herz (2012) menar att något så enkelt som att det endast finns kvinna och man som alternativ vid underskrift i en ansökningsblankett reproduceras bilden av vad normal sexualitet och familjeförhållande är. Att en intervju, som står till grund för en stor del av klientens bedömning och behandling inom socialtjänsten, konstruerar monogama heterosexuella cis-personer som det normala kan skapa en stor reproducering av heteronormen inom myndigheten.

Hur applicerbar är ASI-intervjuns frågor och svarsalternativ som berör kön, sexualitet och samlevnad på människor som avviker från heteronormen?

Utifrån de frågor och alternativ som fanns i intervjun gick det tydligt att se att den var mindre applicerbar på en person som själv stod eller hade familjemedlemmar som stod utanför den heterosexuella matrisen eftersom intervjun är anpassad för monogama heterosexuella cis-personer. Frågorna med dess alternativ var utformade efter könen kvinna och man med heterosexualitet som grund där det talades om ”mammans sida” och ”pappas sida”. När det rörde frågor om samliv där klienten ska uppge sitt civilstånd samt boendeförhållande fanns endast alternativ i singular vad gällde partner, maka och make. ASI-intervjun definierar två kön vilket resulterar i att det öppnas upp för få sexualiteter. Ambjörnsson (2006) och Rosenberg (2002) beskriver att kön ofta måste identifieras innan sexualiteten kan identifieras. Till exempel förutsätter heterosexualitet en kvinna och en man, medan homosexualitet

förutsätter personer av samma kön. I intervjun lämnas främst utrymme för heterosexualiteten, men även en liten lucka för exempelvis homosexualitet eller bisexualitet har öppnats eftersom det är möjligt för klienten att välja passande alternativ om hen är tillsammans med kvinna eller man. Däremot utesluts många andra sexualiteter och icke-monogama förhållanden. De personer som inte identifierar sig själv eller sin/sina partner/partners med kvinna eller man har också ett mindre utrymme att uttrycka sin verklighet under ASI-intervjun.

I en studie av Statens folkhälsoinstitut (2005) beskrivs det att undersökningar visar på att socialtjänsten har en bristande kunskap om personer som inte är heterosexuella cis-personer, vilket leder till att de utgår ifrån heteronormen i bemötandet med klienter. Samtliga respondenter, inklusive ASI-utbildaren, uttryckte att kön, sexualitet och samlevnad inte berörs tillräckligt på ASI-utbildningarna. Om Socialstyrelsen vid utbildning av ASI-utbildare hade behandlat ämnena mer skulle det förmodligen ha en positiv påverkan vid användandet av ASI-intervjun ur ett normkritiskt perspektiv. Enligt Herz (2012) kan en grundidé om att behandla alla lika resultera i att den existerande heteronormativa andan missas, eftersom det inte blir en naturlig del av diskursen och analysen. Att lyfta, samtala och reflektera kring kön kan enligt Herz (2012) bidra till att ifrågasätta en osynlig heteronormativ andra. Hade ASI-utbildningarna innehållit mer samtal och reflektion om heteronormen skulle det kunnat bidra till ett mindre heteronormativt användande av intervjun. Det som framkom i både dokument och intervjuer var att intervjuaren kan använda sig utav kommentarsfält som finns till de flesta delar då de förutbestämda svarsalternativen inte är tillräckliga. Det är givetvis positivt att det finns kommentarsfält till förfogande när en klients verklighet inte ryms i svarsalternativen, samtidigt är det enligt Rosenberg (2002) typsikt att personer utanför heteronormen inte ges samma utrymme som övriga befolkningen.

Vilka eventuella problem medför ASI-intervjun med dess utformning när det gäller kön, sexualitet och samlevnad?

Utformningen av ASI-intervjun kan tolkas som ett påbud från samhällets sida som gör två köns kategorier samt monogam heterosexualitet till någonting obligatoriskt medan den utesluter den mångfald av andra identiteter, sexualiteter och samlevnadsmöjligheter som faktiskt existerar (Butler 2007). ASI-intervjun har med andra ord ett språk som skapar en bild av att personer befinner sig inom den heterosexuella matrisen. Det blir det som Ambjörnsson (2006), Butler (2007) och Rosenberg (2002) benämner som performativ handling som konstruerar en felaktig bild av verkligheten istället för att spegla den. ASI-intervjun bidrar till att *göra* två köns kategorier, heterosexualitet och monogami till en norm. Från det att klienten

fötts och fått en bedömning huruvida hen är pojke eller flicka har klienten under hela sitt liv utsatts för performativa handlingar på grund av samhällets förväntningar på sitt tilldelade kön. Genom att klientens hela sitt liv speglas av heteronormativa performativa handlingar finns det antagligen en viss vana att möta detta, även om en inte är en monogam heterosexuell cis-person. Detta var något som samtliga respondenter i uppsatsen även uttryckte. ASI-intervjun behöver därför nödvändigtvis inte upplevas särskilt smärtsam för klienten eftersom hen har en vana av att bli bemött med heteronormativa performativa handlingar. Att klienter eventuellt upplever en vana känns dock som en vag anledning att inte kritisera en metod för upprätthållandet av en felaktig bild av samhället. Socialstyrelsen (u.å) beskriver också att klienter inte ska få komma till skada i kontakten med professioner, vilket klienten faktiskt gör om hen inte är en monogam heterosexuell cis-person. Varje gång klienten utsätts av heteronormativa performativa handlingar blir det ett förtryck i form av ignorans från en starkare och större part enligt Ambjörnsson (2006), Butler (2007), Rosenberg (2002) och SOU 2014:91.

Det är heller inte ovanligt att icke monogama heterosexuella cis-personer har en sämre psykisk hälsa på grund av förtryck enligt SOU 2014:91 och Statens folkhälsoinstitut (2005). Tilby (2004 refererad i Ambjörnsson 2006, sidan 63-64) beskriver att det ofta är myndigheter som utsätter personer som avviker från den heterosexuella matrisen för våld eller hot om våld. Det specificeras inte vilken typ av våld som Tilby antyder, men det är möjligt att klienter kan uppfatta det som psykiskt våld när de blir hänvisade till den heterosexuella matrisen under ASI-intervjun. Ungdomsstyrelsen (2005) beskriver att hbtq-personer oftare utsätts för våld i jämförelse med övriga befolkningen, vilket kan göra det ännu viktigare att försäkra sig om att målgruppen inte upplever ännu en form av våld när de genomför en ASI-intervju.

Det var påtagligt att det finns en bristande information i dokumenten samt en osäkerhet hos respondenterna hur ASI-intervjun ska tillämpas i de frågor som berör kön, sexualitet och samlevnad om personen inte är en monogam heterosexuell cis-person. Att socialsekreterare tvingas göra omskrivningar innebär att de avviker från det standardiserade användandet enligt Herz (2012). Enligt McLellan et. al. (1980; 2006) krävs det att ASI-intervjun används standardiserat för att försäkra sig om att validiteten och reliabiliteten inte äventyras. När socialsekreterare tvingas göra omskrivningar för att intervjun inte är applicerbar på icke monogama heterosexuella cis-personer går det alltså att ifrågasätta intervjuens validitet och reliabilitet.

6.2. Sammanfattande slutsats

Utifrån vad som framkommit i uppsatsen förstås det snarare som en ambition än realitet att ASI-intervjun är klientens arena om klienten avviker från heteronormen. I ASI-intervjun antas det ofta, om inte genomgående, att klienterna ingår i heteronormen genom att vara monogama heterosexuella cis-personer. Det finns en mångfald av (köns)identiteter, sexualiteter och samlevnadsmöjligheter utanför den heterosexuella matrisen som inte ges plats i intervjun (Ambjörnsson 2006; Bulter 2007). När klienternas verklighet inte passar in i intervjuns frågor och svarsalternativ hänvisas de till kommentarsfälten om finns i intervjun. Detta går att koppla till Ambjörnssons (2006) och Rosenbergs (2002) resonemang att personer utanför heteronormen får existera på heteronormativitetens villkor. I ASI-intervjun inkluderas icke monogama heterosexuella cis-personer genom att få genomföra ASI-intervjun, men det är tydligt att de blir den avvikande delen av heteronormen eftersom deras verklighet blir dold på grund av de begränsade svarsalternativen i intervjun och de hänvisas till kommentarsfälten.

ASI är en evidensbaserad metod och skall användas på ett standardiserat vis. Detta innebär att det lämnas lite handlingsutrymme i användandet för socialsekreterare, vilket resulterar i att socialsekreterare inte behöver eller kan ta ansvar för det heteronormativa handlandet intervjun medför. När en klient avviker från heteronormen är det mer komplicerat att använda intervjun på det sätt som är avsett. Socialsekreterare avviker från det standardiserande användandet och tillämpar den på olika sätt när klientens verklighet inte passar in i frågorna och dess svarsalternativ. Detta visar åter igen på hur den heteronormativa andan påverkar användandet, men det går också att ifrågasätta intervjuns validitet och reliabilitet när användandet inte blir standardiserat när klienten inte är en monogam heterosexuell cis-person (McLellan et.al. 2006). Att klienter som genomför ASI-intervjun förväntas ingå i heteronormen kan förstås som förtryck i form av ignorans som Ambjörnsson (2006), Butler (2007), Rosenberg (2002) och SOU 2014:91 beskriver. SOU 2014:91 beskriver också att det är en form av diskriminering att anta att personer ingår i heteronormen. Utifrån vad som framkommit ovan går det att utläsa att ASI-intervjun kan behöva revideras utifrån ett normkritiskt perspektiv.

6.3. Metodlogiska konsekvenser för resultatet

Resultatet i denna uppsats hade kunnat bli mer utvecklat och styrkt om observationer gjorts på en ASI-utbildning samt om observationer gjorts av pågående ASI-intervjuer. Empirin består nu av dokument och professionaliteters upplevelser. Även ett mer subjektivt djup i uppsatsen hade kunnat genomföras genom intervjuer med berörda klienter. Att diskutera eventuella

problem med en heteronormativ ASI-intervju utan att fråga de berörda ger inte det rättvisa resultatet som om de berörda personerna fått komma till tals med sin upplevelse.

7. SLUTORD

Jag hoppas, och tror, att du som läsare lärt dig något nytt när du läst denna uppsats. Jag hoppas att detta kan influera dig till att inta ett mer normkritiskt perspektiv i både ditt vardagsliv, men även i ditt professionella sammanhang om du ingår i ett sådant. Framförallt hoppas jag, och kanske även förväntar mig, att denna uppsats ska kunna vara starten till en våg av förändring vad gäller ASI ur ett normskitiskt perspektiv. Uppsatsen kanske kan skapa inspiration till vidare forskning inom ämnet, påverka en ASI-utbildning så att den influeras av ett mer normkritiskt perspektiv samt uppmana till en revidering av ASI-intervjun i framtiden så den bli applicerbar på människor oavsett deras kön, sexualitet eller samliv. Det kan vara svårt att göra en snabb förändring av landets samtliga privatpersoners attityder mot det avvikande, men att i myndighetsvärlden implementera metoder som är applicerbara på samtliga människor oberoende av kön, sexualitet och samliv förstår jag är möjligt att genomföra relativt snabbt genom en revidering med ett normkritiskt perspektiv. Det är nästan så att jag skulle vilja påstå att det är ett krav att förändra metoden eftersom den bidrar till ett förtryck och diskriminering mot icke monogama heterosexuella personer. Informationen i denna uppsats är viktig då den innehåller kritik som är fullt möjlig att tillämpa i praktiken.

Avslutningsvis vill jag ägna några rader till att tacka personer som gjort denna uppsats möjlig att genomföra. Till och börja med vill jag tacka min handledare Adrian som fått mig att tänka till ordentligt många gånger och som väglett mig i mitt arbete. Jag vill även ge ett stort tack till respondenterna i denna uppsats, för utan er hade denna uppsats varit omöjlig att genomföra.

REFERENSLISTA

- Abrahamson, Maria & Tryggvesson, Kalle (2009). *Socialtjänstens användning av standardiserade klientbedömningsinstrument – ASI som retorik och praktik i två svenska kommuner*. Nordisk Alkohol- og narkotikatidsskrift (NAT), 26(1), ss. 21-39.
- Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Asexuality (u.å). *About asexuality* (elektronisk).
<<http://www.asexuality.org/home/?q=overview.html>> [2015-09-07].
- Butler, Judith (2006). *Genus ogjort*. Norge: Norstedts Akademiska Förlag.
- Butler, Judith (2007). *Genustrubbel – feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Ds 2012:46 *Avskaffande av steriliseringskrav som villkor för ändrad könstillhörighet* (Ds 2012:46). Stockholm: Socialdepartementet.
- Engström, Christer (2005). *Implementering och utvärdering av Addiction Severity Index (ASI) i socialtjänsten*. Diss. Umeå Universitet. Umeå: Umeå Univeristet.
- Engström, Christer & Armelius, Bengt-Åke (2002). *Klienters acceptans av strukturerade intervjuer i socialtjänsten*. Nordisk Sosialt Arbeid, 2002(4), ss. 210-216.
- Foucault, Michel (2002). *Sexualitetens historia – viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Herz, Marcus (2012) *Från ideal till ideologi – Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten*. Diss. Örebro Universitet. Örebro: Örebro universitet.
- HSFR (u.å) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab.
- Jagose, Annamarie (1996). *Queer Theory: An introduction*. New York: New York University Press.
- Loseke, Donileen R (2003). *Thinking about social problems: an introduction to constructionist perspectives*. New York: Aldine de Gruyter.
- Mattson, Tina (2005). *I viljan att göra det normala*. En kritisk studie av genusperspektivet i missbruksvården. Malmö: Égalité.
- McLellan, Thomas, Luborsky, Lester, Woody, George & O'Brien, Charles (1980). *An Improved Diagnostic Evaluation Instrument for Substance Abuse Patients The Addiction Severity Index*. The Journal of Nervous and Mental Disease. 168(1), ss. 26-33.
- McLellan, Thomas, Cacciola, John, Alterman, Arthur, Rikoon, Samuel, Carise Deni (2006). *The Addiction Severity Index at 25: Origins, Contributions and Transitions*. The American Journal on Addictions. 15(2), ss. 113-124.
- Motion 2001/02: So243 5 kap. 10 § *Socialtjänstlagen* (Motion 2001/02: So243). Stockholm: Henrik Järrel.
- Payne, Malcolm (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.

- Pettersson, Ulla (2011). *Från fattigvård till socialtjänst – Om socialt arbete och utomparlamentarisk aktivitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Rosenberg, Tiina (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- RFSL (2013). *Historiskt beslut firades* (elektronisk). <<http://www.rfsl.se/?p=4257&aid=12514>> [2015-09-04].
- RFSL (u.å.a). *Hbt-historia* (elektronisk). <<http://www.rfsl.se/?p=413>> [2015-03-14].
- RFSL (u.å.b). *Begreppslista* (elektronisk). <<http://www.rfsl.se/?p=410>> [2015-07-05].
- RFSL (u.å.c). *Heteronormativitet och dess konsekvenser* (elektronisk). <<http://www.rfsl.se/?p=412>> [2015-09-09].
- RFSU (2008). *BDSM & fetischism så funkar det: Njutning med höga klackar, rep och ögonbindel*. Stockholm: RFSU Stockholms sexualpolitiska BDSM- och fetischismgrupp.
- Socialstyrelsen (1996). *ASI: ett sätt att intervjua klienter i missbrukarvården*. Socialstyrelsen, CUS, 1996.
- Socialstyrelsen (2013a). *ASI-manualen. Anvisningar till ASI Grund och ASI Uppföljning*. Västerås: Edita Västra Aros.
- Socialstyrelsen (2013b). *Androgenokänslighetssyndromet* (elektronisk). <<http://www.socialstyrelsen.se/ovanligadiagnoser/androgenokanslighetssyndromet/>> [2013-06-03].
- Socialstyrelsen (2015a). Att främja hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter: Förutsättningar och exempel. Socialstyrelsen.se: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2015b). *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende: Stöd för styrning och ledning*. Västerås: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (u.å). *Att arbeta evidensbaserat* (elektronisk). <<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetaevidensbaserat/>> [2015-06-16].
- SOU 1984/85:30 *Socialutskottets betänkande om vård av vuxna missbrukare* (SOU 1984/85:30). Stockholm: Socialutskottet.
- SOU 2014:91 *Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering - Betänkande av Utredningen om åldersgränsen för fastställelse av ändrad könstillhörighet* (SOU 2014:91). Göteborg: Socialdepartementet.
- Statens folkhälsoinstitut (2005). *Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation: Åtterrapporing av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- The American Psychiatric Association (1973). *Homosexuality and Sexual Orientation Disturbance*. The American Psychiatric Association, 1973 (6), ss. 44.
- Transformerering (2015). *Vad är trans?* (elektronisk). <<http://www.transformering.se/vad-ar-trans/>> [2015-01-15].

BILAGOR

Bilaga 1 – Informationsbrev, ASI-utbildare

Hej X!

Jag vill börja med att tacka för att du vill delta som respondent i min blivande C-uppsats. Din medverkan kommer vara till stor hjälp i mitt arbete.

Jag heter Janita och studerar på Göteborgs Universitet. Jag skriver till dig i och med att jag just nu arbetar på min C-uppsats för socionomprogrammet. Det preliminära syftet med studien är att undersöka hur utrymmet i ASI-intervjun ser ut när personen bryter normerna kring kön, sexualitet och samlevnad samt problematisera detta med hjälp av queerteori och socialkonstruktivism. Detta är främst en dokumentstudie, men jag kommer använda intervjumaterial som komplement.

Intervjun beräknas ta 60-120 minuter. Det är svårt att ange mer exakt hur lång tid det kommer att ta eftersom det är svårt att förutspå hur intervjun kommer att ta form då den är relativt öppen.

Under intervjun har jag tänkt att anteckna och även spela in vårt samtal, vilket jag hoppas är okej för din del. Vill du ha tillgång till det transkriberade materialet kommer du givetvis att få det. Allt material kommer att hanteras anonymt i uppsatsen. Dock kommer jag uppge att du är ASI-utbildare i ett område geografiskt nära mig. När uppsatsen är färdig och godkänd kommer anteckningarna, inspelningen samt det transkriberade materialet att förstöras. Du kan när som helst välja att avbryta din medverkan som respondent utan motivering, oavsett om det är innan intervjun ägt rum eller under intervjuns gång.

De ämnen och frågor som kommer lyftas under intervjun har sitt fokus på kön, sexualitet och samlevnad: vad fick du för kunskap kring detta på ASI utbildningen av socialstyrelsen? Om och hur lyfts detta när du håller i dina ASI utbildningar? Vad är dina tankar om behovet av att samtala kring detta under ASI utbildningen?

När uppsatsen är klar och godkänd skickar jag gärna den till dig om du så önskar.

Önskar dig en fortsatt trevlig dag!

Med Vänliga Hälsningar,
Janita Vallius

Bilaga 2, Informationsbrev socialsekreterare

Hej X!

Jag vill börja med att tacka för att du vill delta som respondent i min blivande C-uppsats. Din medverkan kommer vara till stor hjälp i mitt arbete.

Jag heter Janita och studerar på Göteborgs Universitet. Jag skriver till dig i och med att jag just nu arbetar på min C-uppsats för socionomprogrammet. Det preliminära syftet med studien är att undersöka hur utrymmet i ASI-intervjun ser ut när personen bryter normerna kring kön, sexualitet och samlevnad samt problematisera detta med hjälp av queerteori och socialkonstruktivism. Detta är främst en dokumentstudie, men jag kommer använda intervjumaterial som komplement.

Intervjun beräknas ta 60-120 minuter. Det är svårt att ange mer exakt hur lång tid det kommer att ta eftersom det är svårt att förutspå hur intervjun kommer att ta form då den är relativt öppen.

Under intervjun har jag tänkt att anteckna och även spela in vårt samtal, vilket jag hoppas är okej för din del. Vill du ha tillgång till det transkriberade. När uppsatsen är färdig och godkänd kommer anteckningarna, inspelningen samt det transkriberade materialet att förstöras. Du kan när som helst välja att avbryta din medverkan som respondent utan motivering, oavsett om det är innan intervjun ägt rum eller under intervjuns gång.

De ämnen och frågor som kommer lyftas under intervjun har sitt fokus på kön, sexualitet och samlevnad.

När uppsatsen är klar och godkänd skickar jag gärna den till dig om du så önskar.

Önskar dig en fortsatt trevlig dag!

Med Vänliga Hälsningar,
Janita Vallius

Bilaga 3, Intervjuguide ASI-utbildare

Inledning

1. Hur länge har du arbetat som ASI-utbildare?
2. Har du någon tidigare erfarenhet av att arbeta med missbruksproblematik? Vad?

Socialstyrelsens utbildning

3. Kan du med egna ord berätta om hur din utbildning gick till för att du skulle bli ASI-utbildare?
4. Hur berörde ni ämnena kön, sexualitet eller samlevnad?
5. Problematiserades dessa ämnen under din utbildning? Hur?

Dina utbildningar

6. Kan du med egna ord berätta hur dina utbildningar brukar gå till?
7. Hur berörde ni ämnena kön, sexualitet eller samlevnad?
8. Problematiseras dessa ämnen under dina utbildningar? Hur?

Dina tankar

9. Vad är dina tankar om behovet att prata om områdena kön, sexualitet och samlevnad på socialstyrelsens ASI-utbildning? Varför?
10. Tror du det är av vikt att veta mer specifikt kring dessa områden genom ASI-intervjun för att göra en mer korrekt bedömning på en klient inom socialtjänsten?
11. Vad tror du det gör med klienten som inte upplever att hen passar in i ASI-intervjun på grund av sitt eller familjs kön, sexualitet och sätt att samleva på?

Avslutning

12. Är det något du vill tillägga?

Bilaga 4, Intervjuguide socialsekreterare

Inledning

1. Hur länge har du arbetat med ASI?
2. Vad är din helhetsupplevelse av metoden?

Utbildningen

3. Hur berörde ni ämnena kön, sexualitet eller samlevnad på utbildningen?
4. Vad är dina tankar om behovet att prata om områdena kön, sexualitet och samlevnad på ASI-utbildningen? Varför?
5. Upplever du att du fått tillräckligt med kunskap från utbildningen för att hantera de frågor som berör kön, sexualitet och samlevnad i ASI-intervjun? När någon avviker från normen?

Dina erfarenheter

6. Har man på din arbetsplats diskuterat hur man ska eller kan besvara de olika frågorna om kön, sexualitet och samlevnad i ASI-intervjun? Vad sades?
7. Vilka erfarenheter har du av klienter som inte passat in i ASI-intervjuns frågor eller svarsalternativ som berör kön, sexualitet eller samlevnad? Exempel? Hur kändes det? Upplevde du att det påverkade klienten på något sätt – hur?
8. Har du haft klienter som på något sätt reagerat kring frågor i ASI-intervjun som berör kön, sexualitet eller samlevnad? Hur?

Din upplevelse och tankar

9. Hur upplever du möjligheterna att genomföra ASI-intervjun på er personligt sätt?
10. Hur upplever du utrymmet i ASI-intervjun för klienter som bryter normerna kring kön, sexualitet och samlevnad?
11. Tror du det är av vikt att veta mer specifikt kring dessa områden genom ASI-intervjun för att göra en mer korrekt bedömning i ett ärende?
12. Vad tror du det gör med klienten som upplever att hen inte passar in i ASI-intervjun på grund av sitt eller familjs kön, sexualitet och sätt att samleva på?
13. Upplever du att ASI-intervjun borde revideras när det gäller frågorna kring kön, sexualitet och samlevnad? Varför?
14. Tror du att det finns klienter som svarat utefter de alternativ som finns i ASI-intervjun, och därmed utelämnat sin verklighet för att de inte passar in i de svarsalternativ som finns?

Övrigt

15. Har du ett personligt intresse av htbq, sexualitets, kön och samlevnads frågor? Hur tror du det avspeglar sig på ASI-intervjun när du genomför den?

Avslutning

16. Är det något du vill tillägga?